

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÜŞ İMGELERİNİN RESİM SANATINA YANSIMALARI

Gizem SÜZEN ÖZDEMİR

RESİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi. Hüda SAYIN YÜCEL

KIRIKKALE-2022

KABUL-ONAY

Gizem SÜZEN ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Düş İmgelerinin Resim Sanatına Yansımaları” adlı tez, aşağıdaki jüriler tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüda SAYIN YÜCEL

İmza.....

Resim Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Özlem MURAZ

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Resim Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖRS

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Resim Anabilim Dalı, Düzce Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

Tez Savunma Tarihi: 14.01.2021

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin, Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İ

mza Gizem SÜZEN
ÖZDEMİR

...../...../2022

ÖZET

DÜŞ İMGELERİNİN RESİM SANATINA YANSIMALARI

Kırıkkale

Üniversitesi

Sosyal Bilimler

Enstitüsü

Resim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans

Tezi Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüda

SAYIN YÜCEL Mayıs, 2022, 74 sayfa

Düş ve rüya aynı anlama sahip iki kelimedir. Düş, uyanırken de hayal edilen/görülen, rüya ise, uyku sırasında zihinde oluşan, bir kısmı belleğe kaydedilen bir olgu olarak bilinmektedir. Zihinde gerçekleşmesi durumunda imge kavramı da devreye girer. İmge, düşsel olarak zihinde tasarlanan ve duyu organları ile dışarıdan algılanan olguların bilince yansıyan görüntüleridir. Bu bakımdan düş ve imge birbiri ile yakından ilgili kavramlardır. Düş (rüya) görme olgusu, birçok alana etki ettiği gibi resim sanatına da etkisi olmuştur. Birçok sanatçı, düşlerini resmederek ya da düşlerinden ilham alarak, esinlenerek özgün ve oldukça yaratıcı eserler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada, resim sanatı kapsamında düş ve imge kavramları detaylı bir şekilde incelenerek, düş imgelerini eserlerinde kullanan sanatçılar ve konu bütünlüğü kapsamında onların sanat eserleri yorumlanmıştır. Böylece, bireysel bir olgunun (temanın) resim sanatının bir parçasına dönüşmesi anlatılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Düş, İmge, Resim Sanatı, Düş İmgeleri, Yaratıcılık

ABSTRACT

REFLECTIONS OF DREAM IMAGES ON PAINTING

Kırıkkale

University Institute

of Social Sciences

Department of Painting, Master's Thesis

Consultant: Dr. Lecturer. HÜDA SAYIN

YÜCEL May, 2022, 74 pages

Dream and dream have the same meanings, and some experiences/events/images etc. seen for a short time during sleep. means. Dream (dream) is a phenomenon that occurs in the mind during sleep and some of it is recorded in the memory. If it happens in the mind, the concept of image also comes into play. Images are images of phenomena that are imaginatively designed in the mind and perceived from the outside by the sense organs, which are reflected in the consciousness. In this respect, dreams and images are closely related concepts. The phenomenon of dreaming has had an impact on the art of painting as well as on many fields. Many artists have produced original and highly creative works by painting their dreams or being inspired by their dreams. In this study, the concepts of dream and image within the scope of painting were examined in detail, the artists who used dream images in their works and their artworks were interpreted within the scope of subject integrity. Thus, the transformation of an individual phenomenon (theme) into a part of painting will be explained.

Keywords: Dream, Image, Painting Art, Dream Images, Creativity

TEŞEKKÜR

İlk olarak, iyi ki öğrencisi olduğum tecrübe ve bilgilerini fazlasıyla bana aktaran danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüda SAYIN YÜCEL olmak üzere, çalışmamın şekillenmesinde önemli katkıları olan, Dr. Öğr. Üyesi Şuayyip YÜCEL, Doç. Dr. Ayşe GÜLER ve Prof. Dr. İsa ELİRİ hocalarıma yüksek lisans tez sürecindeki etkilerinden ötürü çok teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte bana eşlik eden hayat arkadaşım, eşim, Furkan Murat Özdemir'e, bana güç veren kızıma ve hep yanımda olan, beni destekleyen, yetiştiren anne ve babama sonsuz teşekkürler.

Gizem SÜZEN
ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET iii

ABSTRACT iv

TEŞEKKÜR..... v

İÇİNDEKİLER DİZİNİ..... vi

RESİMLER DİZİNİ..... ix

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Tanımlar	2

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli (Deseni).	4
2.2. Evren ve Örneklem.	4
2.3. Verilerin Toplanması.	4
2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.	5

3. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Düş Kavramı ve Anlam İçerikleri	6
3.2. Doğu ve Batı Düşüncesinde Düş	9
3.2.1. Doğu Düşüncesinde Düş	9
3.2.2. Batı Düşüncesinde Düş	10
3.3. İmge, İmgelem, Yaratıcılık ve Yaratma Süreci.....	12
3.3.1. İmge Kavramı	12
3.3.2. İmgelem Kavramı	15
3.3.3. Yaratıcılık ve Yaratma Süreci	16
3.4. Düş İmgelerinin Resim Sanatı İçerisinde Kullanımı.....	18

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Resim Sanatı İçinde Düş İmgelerini Eserlerinde Kullanan Sanatçılar ve Eserlerinin Yorumlanması...	20
4.2. Resimlerimin Analizi	44

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	53
5.2. Öneriler	54
KAYNAKÇA.....	55
ÖZGEÇMİŞ	60

RESİMLER DİZİNİ

Sayfa

Resim 1. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, 1500, Pano Üzerine Yağlı Boya, 97,3 x 220,3 cm...	20
Resim 2. Johann Heinrich Fuseli, Kabus, 1781, T.Ü.Y.B, 101.6 x 127 cm...	22
Resim 3. Goya, Aklın Uykusu Canavarlar Yaratır, 1799, Gravür, 21,5 x 15 cm...	23
Resim 4. Blake, İşin şeytani hayalleri, 1805, Sulu Boya, 31,6x45 cm	24
Resim 5. Paul Gauguin, Uyuyan Çocuk, 1884, T.Ü.Y.B, 46 x 55.5 cm...	25
Resim 6. Vincent Van Gogh, Yıldızlı Gece, 1889, T.Ü.Y.B, 74 x 92 cm	26
Resim 7. Henri Rousseau, Rüya, 1910, T.Ü.Y.B, 204,5 x 298,5 cm...	27
Resim 8. Marc Chagall, Ben ve Köy, 1911, T.Ü.Y.B, 192 cm x 151cm	28
Resim 9. Odilon Redon, Tepegöz, 1914, T.Ü.Y.B, 96 x118 cm	30
Resim 10. Joan Miro, L'ampolla de vi, 1924, T.Ü.Y.B, 73,5 x 65,5 cm...	31
Resim 11. Wassily Kandinsky, Kırmızı Küçük Rüya, 1925, Kağıt Üzerine Yağlı Boya, 35.5 x 41.2 cm...	32
Resim 12. Henry Matisse, Düş, 1940 , T.Ü.Y.B	33
Resim 13. Frida Kahlo, Düş veya Yatak, 1940, T.Ü.Y.B., 74 x 98.5 cm	34
Resim 14. Kamil Teoman Südor, İsimsiz, 1985, T.Ü.Y.B., 92 x 116 cm...	36
Resim 15. Salvador Dali, Uyanmadan Bir Saniye Önce Bir Arının Narın Etrafında Uçmasının Neden Olduğu Rüya, 1944, T.Ü.Y.B., 51 x 41cm	37
Resim 16. Burhan Uygur, Göçmen Kuşlara Ağıt Yakan Sabah Martıları, 1992, T.Ü.Y.B, 96 x126 cm...	39
Resim 17. Komet (Gürkan Coşkun), İsimsiz, 1992, T.Ü.Y.B., 97 x 129 cm	39

Resim 18. Alaattin Aksoy, Bellek, 1998, T.Ü.Y.B., 50 x 50 cm	40
Resim 19. Erol Deneç, Müzisyenin Vizyonu, 1999, T.Ü.Y.B., 130 x 130 cm	41
Resim 20. Muzaffer Akyol, Mavi Kutsal Ağaca Saygı, 2004, T.Ü.Y.B., 100 x 70 cm.....	42
Resim 21. Ertuğrul Ateş, Yaz, 2013, T.Ü.Y.B., 100 x 140 cm.....	43
Resim 22., İsimsiz, T.Ü.Y.B., 2018, 50 x 50 cm	45
Resim 23. İsimsiz, T.Ü.Y.B., 2018, 50 x 50 cm	45
Resim 24. İsimsiz, 2018, Kağıt Üzerine Toz Pastel, 25x35cm.....	46
Resim 25. İsimsiz, 2018, Kâğıt Üzerine Toz Pastel, 25 x35 cm.....	46
Resim 26. İsimsiz, 2017, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 60 x 60 cm.....	47
Resim 27. İsimsiz T.Ü.Y.B., 2022, 50 x 50 cm	48
Resim 28. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x70 cm.....	48
Resim 29. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 60x90 cm	49
Resim 30. Düş Hırsız, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 60x90 cm.....	50
Resim 31. İsimsiz, 2019, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x50 cm.....	51
Resim 32. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 25x35 cm.....	51
Resim 33. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 25x35 cm.....	52

1. BÖLÜM

Giriş

Hayatımız boyunca bir şeylerin umuduyla yaşamaktayız ve umut/isteklerimiz ile bağlantılı olarak düşler kurmaktayız. Aynı zamanda iç dünyamızın yansımasıdır düşlerimiz. Düş kavramı, herkesin yaşamında yer edinen bir kavram olmaktadır. Düşlerimizde sonsuz şekilde özgürleşmekteyiz. Gerçek dünyadaki olumsuzluklar yüzünden de gerçeklerden uzaklaşma arzusu, insanları düş kurmaya itmektedir.

İmge kavramı ise, gerçek dünyanın zihinsel olarak tasarlanması ile oluşan biçimselliğidir. Ressamlar, eserlerini oluştururken kullandıkları düş imgeleri ile yaratıcılıklarını üst dereceye taşıyarak özgün biçimde eserler ortaya koymaktadırlar.

Bu açıklamalar ışığında bu çalışma kapsamında, düş kavramının ne olduğu, konu ile ilgili önde gelen düşünürlerin, düş kavramı ile ilgili düşünceleri, imge ve imgelem kavramları, yaratıcılık ve yaratma sürecine ilişkin araştırmalar konu kapsamında anlatılmak istenmiştir.

Buna bağlı olarak da düş imgelerinin resim sanatı içerisindeki kullanımı ve düş imgelerini eserlerinde kullanan sanatçıların konu kapsamında seçilmiş eserleri ele alınıp yorumlanmaktadır.

1.1. Problem Durumu

1.1.1. Doğu ve batı düşüncesinde düş kavramı ne şekilde ele alınmıştır?

1.1.2. Yaratıcılık ve yaratma sürecinin eser oluşumundaki rolü nedir?

1.1.3. Düş imgelerinin resim sanatına yansımaları nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, düş imgelerinin resim sanatına yansımalarının resim sanatı bağlamında tanımlanması ve ilgili ulusal ve uluslararası literatür taraması

yardımla örnek çalışmaların incelenmesidir. Bir diğer amacı ise, sanatçı, öğrenci ve araştırmacılara ilgili alan-yazın tarama ve eser yorumları sunulmaktır.

Araştırma ile düş imgelerinin resim sanatına yansımalarına dair örneklerin ve yorumlamaların sunulmasıyla; çalışmanın gelecekte ilgili araştırmacı, sanatçı ve öğrencilere konu ile ilgilenenlere yol göstermesi hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma;

- a) Düş imgelerinin, ilgi çekici, merak uyandıran bir konu olmasından dolayı sanatçılara, öğrencilere, araştırmacılara ve konu ile ilgilenenlere ilham vermesive sanatçıların yaratıcı eserler üretmesine katkı sağlaması,
- b) Konu ile ilgili örneklerin ve yorumlamaların konuya ilgi duyanlar için katkı sağlayacak olması, ayrıca farkındalık yaratacak olması,
- c) Bireysel bir olgu olarak düş görmenin nasıl bir sanat eserine dönüşeceğini örneklemesi,
- d) Daha önce literatürde, böyle bir konu ve içerikle ilgili derlemeler olmamasından dolayı önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, düş imgelerinin resim sanatına yansımalarına ilişkin ulusal ve uluslararası kaynakların taranması çerçevesinde resim sanatı kapsamındaki çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Düş: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), düş kavramının birinci anlamı; uyurken zihinde beliren olaylar ve düşünceler bütünü, rüya. İkinci anlamı; gerçek olmayan şey, imge, hayal. Bir diğer anlamı ise, gerçekleşmesi istenen şey, umut olarak tanımlanmaktadır.

Rüya: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), düş.

Kâbus: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), uyurken kişiye güçlü bir duygusal rahatsızlık veren rüyalardır. Hayalet, canavar, cadı, vahşi hayvan gibi korku öğeleri içerebilirler.

İmge: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), imge, zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya anlamında kullanılmaktadır.

İmgelem: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), imgelem; ilk anlamı ile geçmiş yaşantılara özgü öğelerle şimdiki yaşantı arasında bağ kurma gücüdür. İkinci olarak ise; bir nesneyi, o nesne (karşımızda) olmaksızın betimleme yetisi" anlamında kullanılmaktadır.

Yaratıcılık: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), Yaratıcılık, ilk anlamı ile yaratma yeteneği ve ikincil anlamı ile her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık anlamında kullanılmaktadır.

Bellek: Geçmiş canlandırma ve yeniden meydana getirme yetisidir.

Bilinç: İnsanın çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan anlıksal süreçlerintoplamıdır (Hançerlioğlu, 1979, s. 52).

Çağrışım: Bir bilinç durumunun kendiliğinden bir ya da birçok bilinç durumlarınıuyandırmasıdır (Hançerlioğlu, 1979, s. 60).

Düşünce: Türk Dil Kurumu'na göre (1998), dış evrenin kişinin zihnine yansması.

Algı: Nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarmaktır (Hançerlioğlu, 1979, s. 93).

Özdeşleyim: İnsanın, kendi varlığının dışında bulunan objelere yönelip, onların varlığında kendi duygularını ve zihinsel etkinliğini, özgürlüğünü yaşaması; karşılaştığıobjelere kendi duygu ve zihinsel etkinliğini yüklemesi (Keser, 2005, s. 246).

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Araştırmada, verilerin toplanarak teorik bölümün oluşturulmasında yerli ve yabancı kitaplardan, makalelerden, tezlerden vb. kaynaklardan literatür tarama (survey) yöntemi kullanılarak, elde edilen bilgiler ve görseller araştırmanın bütünlüğünü oluşturacak şekilde kullanılmaktadır.

Literatür taraması; daha önce çalışılmamış, ihtiyaç duyulan ve özgün bir araştırma konusunun belirlenmesi, konu hakkında daha önce yaşanan tartışma ve gelişmelerin, temel kavram ve fikirlerin öğrenilmesi, araştırmanın gerekçesinin netleştirilerek araştırma soruları ve hipotezin oluşturulması, araştırma için uygun yöntemlerin belirlenmesi ve sonuçların bilime sağladığı katkıların tartışılması gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Demirci, 2014, s. 74).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni olarak resim sanatı belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemi ise, düş imgelerini kullanan sanatçıların eserleri oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada konuya yönelik gerçekleştirilen çalışma ile ilgili yerli ve yabancı / ulusal ve uluslararası yazılı, görsel kaynaklar (kitaplar, dergiler, makaleler, tezler vb.) ve elektronik (internet) kaynakları taranmıştır.

Araştırmada, düş imgelerinin resim sanatına yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, ayrıntılı olarak incelenerek ortaya çıkan sonuçlar betimsel içerik analizi kullanılarak yorumlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada, düş imgelerinin resim sanatına yansımaları üzerine bir alan-yazın taraması yapılmıştır. Düş, imge, imgelem gibi konu bütünlüğünü oluşturan kavramların anlaşılması sağlanarak, resim sanatı çerçevesinde, düş imgelerini eserlerinde kullanan sanatçıların eserleri incelenerek, ortaya çıkan sonuçlar betimsel analiz olarak yorumlanmıştır. “Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizlerde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 158-159).

3. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.Düş Kavramı ve Anlam İçerikleri

Türk Dil Kurumu'na göre (1998), düş kavramının birinci anlamı; uyurken zihinde beliren olaylar ve düşünceler bütünü, rüya. İkinci anlamı; gerçek olmayan şey, imge, hayal. Bir diğer anlamı ise, gerçekleşmesi istenen şey, umut olarak tanımlanmaktadır.

Düş görmek, düş kurmak, düşlemek herkesin hayatına dokunan kavramlardır. Hemen hemen herkes uykusunda düş görür veya bir şeyleri düşlemektedirler. Bazılarımız, isteklerimizin olması için düş kurmaktayız ya da düşlerimizde o şeyi olmuş gibi yaşamaktayız. Bazılarımız ise içinde bulunduğumuz olumsuz durumdan kurtulma arzusuyla iyi şeyler düşler ya da iyi şeyler bilinçaltımız aracılığı ile rüya olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen de içinde bulunduğumuz olumsuz durum, korkularımız, endişelerimiz ve bizi rahatsız eden buna benzer duygular kâbus olarak gecemizi berbat etmektedir. Düş kavramını uyurken zihnimizde beliren görüntüler olarak tanımlayacağımız gibi, gerçek olmayan fakat gerçek olması beklenen, istenilen, bellekte tasarlanan, düşünülen şey olarak da tanımlayabilmekteyiz. Öyleyse “düş” kavramı için hem rüya kavramı ile eş anlamlı olmakta hem de uyanırken zihnimizde kurduğumuz kurguları kapsamaktadır denilebilir.

“Psikoloji sözlüğünde düş kavramı, uyku sırasında ortaya çıkan ve birbirleriyle bağlantılı ya da bağlantısız şekilde algılanan görüntüler bütünüdür” (Gürün, 1991, s. 129, 130). “Dini kavramlar sözlüğünde ise düşler “Görmek” anlamına gelir. Terim olarak düş, uykuda görülen şeylere denilmektedir. Karaman, 2006 da “düşlerin içeriği hakkında ise, uykuda görülen ve gerçeğe işaret olabileceği gibi gerçek dışı şeyler veya uyanık iken zihni meşgul eden şeyleri ve arzu edip de ulaşılamayan istekleri de barındırdığını ifade etmektedir” (s. 565).

İnsanlığın düş kavramı ile ilişkisi insanlığın varoluşundan beri süregelen bir durumdur. Bu durumda düş; insanlığın tüm alanlarıyla ilişkili olan ve insanlık tarihindeki tüm içerikleri eserler aracılığıyla günümüze taşıyan sanatçılar için ilham (esin) kaynağı haline gelmektedir.

“Bir düşün içeriği, değişmez bir biçimde düş gören kimsenin bireysel kişiliğine, yaşına, cinsiyetine, sınıfına, eğitim standardına ve alışılmış yaşam biçimi ile geçmiş tüm yaşamının olay ve deneyimlerine az ya da çok bağımlıdır” (Freud, 2009, s. 62).

İnsanoğlu uykusunda gördüğü düşü/rüyayı yüzyıllardan beri yorumlamak için çabalamaktadır. Görülen şeye anlam yüklemektedirler ve simgeleştirmişlerdir. Bu simgeler, temsil ettiği anlama yakın imgelerdir. Simgeler ve temsil ettiği anlamlar her düşünür için farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak, Freud’a göre, bazı simgeler ve temsil ettiği anlamlar şu şekildedir;

“Merdiven: Cinsellik

Geometrik objeler: Erkek ve penis

Dairesel objeler: Kadın ve vajina

Şapka: Penis

Kalabalık: Yalnızlık

Ölüm: Yaşam

Süt: Sperm

Küvet: Arınma isteği.

Çiçek: Saflık

Oda: Kadın

Haşere: İstenmeyen Çocuk

Öğretmen: Baba

Hemşire: Anne” (Freud, 2014, s. 372-385).

Uyanırken, düşleri zihnimizde genellikle renkli düşleriz fakat uyku halindeki düşler bazen siyah beyazdır bazen de renkli olmaktadır. Araştırmalara göre uyurken renkli düş/rüya görenlerin sayısı çok az görülmektedir. Uyurken görülen düşlerde/rüyalarındaki renk yorumlamaları ve anlamları şu şekildedir;

“Kırmızı: Ruhsal çöküntü

Mavi: Asabi hal

Sarı ve Turuncu: Bronşit, kabızlık ve romatizmalı kişilerin gördüğü düşsel renkler.

Siyah: Ölüm, intikam

Mor: Mutluluk, fedakârlık

Gri: Korku, sıkıntı

Yeşil: Samimiyet, bilgelik

Pembe: Duygusallık

Sarı: Mantıksal

Beyaz: Arınma, saflık” (Evginer, 2010, s. 64-66).

Düşler (rüyalar), olumlu duyguları, istekleri ve arzuları yansıttığı gibi bazen de olumsuz, ürkütücü olabilmektedir.

Negatif anlam taşıyan düş olarak bilinen “kâbus” kavramı, uyurken görülen endişe verici, korkutucu görüntüler olarak bilinmektedir. Kâbuslar birçok neden ile ortaya çıkabilmektedir. Yoğun stres, kullanılan ilaçlar, gerçek hayatta yarım kalmış düşünceler, duygu değişimleri, ruhsal bozukluklar, rahatsızlık duyulan şeyler kabusların ortaya çıkma nedenleri arasında olmaktadır.

Kâbuslar, kişiyi ciddi anlamda rahatsız ettikleri için hem psikolojik hem de fizyolojik yönde etkileri bulunan düşler/rüyalardır. Kâbusun nedenlerini bulmak için ve kâbus görmeyi durdurmanın yolu bilinçaltımızın neye tepki verdiğini anlamaktır. Kâbus kavramı da sanat tarihi boyunca birçok sanatçının ilham kaynağı olmuştur. Kâbus kavramını eserlerinde konu alan sanatçılar, gördükleri kâbuslardan yola çıkıp hayal güçlerini kullanarak ve imgeler oluşturarak yaratıcı, tüyler ürpertici, düşündürücü, tüm insanlığı ilgilendiren eserler ortaya koymuşlardır.

3.2. Doğu ve Batı Düşüncesinde “Düş”

3.2.1. Doğu Düşüncesinde Düş

Farabi’ye göre düş: Düşleri insan psikolojisine dayandırarak açıklamaktadır. İnsanın psikolojik yapılarına “kuvvet” adını veren Farabi; hafıza, algılama ve hayali “muhyayile kuvvet” (hayal etme/düşleme) olarak adlandırmaktadır; zekâ, yetenek ve düşünmeyi de “natık kuvvet” (düşünüp söyleme) olarak kabul etmektedir. Muhyayile, hayal gücü ve tasarlayabilme anlamına gelmektedir (Akt. Köktürk, 1997, s. 58). İki

kuvvet birbirleri ile etkileşim içindedir ve beyin fonksiyonları içerisinde yerlerini almaktadırlar. Farabi'ye göre; düşler muhayyile kuvvetinin bir fonksiyonu olduğunu belirtmektedir. Muhayyile kuvveti uykuda iken, aktif olduğu zamanlarda düşler/rüyalar oluşmaktadır. Ayrıca, düş ve vahiy olayı, aynı psikolojik süreç ile oluşmaktadır. Her iki olay da hayal gücü kullanılarak gerçekleşmektedir (Evginer, 2010, s. 72).

İbn Haldun' a göre düş: Düşün ruhani bir şey olduğunu düşünmektedir ve düş, ruhun mana dünyasına dalması durumunda, gaipten gelen varlık ve şekillerin görünmesinden ibaret olduğunu belirtmektedir.

“İbn Haldun'a göre; latif bir buhardan ibaret olan ruh, gece serinliğinin etkisiyle beden derinliklerine çekilir, duyular dinlenir, böylece ruh bedensel çıkarlar ve maddi düşüncelerden kurtulur. Böylece düş oluşur” (Schimmel, 2005, s. 36).

İbn Haldun, düşleri insan sınıflandırmasına göre derecelendirmektedir. Bunlar;

- İlk grup, tabiatı sebebi ile ruhani alemini idrak etmekten uzak olan insanlar. Onların nefsi aşağı evrene dönüktür, duyu ve hayal ile idrak ederler.
- İkinci grup, velilerdir. Bu grup, ilk grubun duyu ve hayal ile bildiklerine ek olarak Tanrısal olan bilgileri de elde ederler.
- Üçüncü grup ise, peygamberlerdir. Onların, insanlar arasında yaşamaları ve ahaliyle karışmaları Tanrı ve meleklerle olan münasebetine engel değildir. (Evginer, 2010, s. 70)

Gazali'ye göre düş: Uyku aleminde, duyular yolu kapanmışken, kalbin içinde bir pencere açık olup melekut alemini seyrederek. Gelecek zamanda olacaklar öğrenilir. Gelecek zamanda olacaklar ya düşte görüldüğü gibi çıkar ya da temsili şekilde tabire ihtiyaç duyulmaktadır (Evginer, 2010, s. 70).

Sıradan insanların gaybden haber verme niteliğini de içeren, peygamberliği onaylamaları için, Tanrı tarafından kendilerine yerleştirilmiş bir numunedir. O şöyle demektedir:

“Tanrı, kullarına, peygamberliğin özelliklerinden bir numune vermekle lütufta bulunmuştur. Bu numune uykudur. Zira uyuyan kimse, düş aracılığıyla gaybden olacakları ya açıkça ya da yorumla anlaşılacak şekilde algılamaktadırlar” (H. Aydın, 2007, s. 168).

Gazali'nin “Kimya-yı Saadet” isimli kitabının bir bölümünde ölümler ile dirilerin düş/rüya yolu ile görüşmeleri anlatılmaktadır (Evginer, 2010, s. 70).

3.2.1. Batı Düşüncesinde “Düş”

Sigmund Freud’a göre düş: Yaşanmış olayların yeniden yorumlanmasıdır. Avusturya doğumlu nörolog, Sigmund Freud, Psikoloji biliminin önemli alt dallarından olan psikanaliz biliminin kurucusudur. Freud, psikoloji alanında kurduğu psikanaliz kuramı ile insanoğlunun kişilik olgusunun bilinmeyen yönlerinin keşfedilmesinde düş konusuna dikkat çekmektedir. “Freud’un psikanaliz kuramına yönelmesinin sebebi, bu kuramı bulmadan önce, histeri hastalığı üzerindeki araştırmalarıdır. Freud, histeri hastalığını zihinsel kaynaklı bir rahatsızlık olduğunu düşünmektedir” (Köse, 2000, s. 30-32).

“Serbest çağrışım yöntemi aracılığı ile bilinçdışındaki verilerin çağırılması işlemi ve semptomların sansürsüz şekliyle açığa çıkarılması psikanaliz kuramının başlangıcı” olmaktadır (Akt. Dönmez, 2014, s. 35).

Düşler ve kabuslar, bilinçdışındaki verilerin çağırılması ve semptomların sansürsüz şekliyle açığa çıkarılması, kişinin kendini saklamadan iç dünyasının anlaşılabilmesi için önem taşımaktadır.

Çocukluk yıllarından beri Freud, düş ve düş yorumlarına ilgi duymaktadır. Düşlerini yazarak, arşivlemektedir.

Freud’un düşler için yorumu şu şekildedir;

- Düşler/rüyalar, yaşanmış olayların yeniden yorumudur.
- Düşün/rüyanın çeşitli uyaranları vardır. Bunlar;
 - (Objektif) dış duyuusal uyarımlar
 - (Sübjektif) iç duyuusal uyarımlar
 - (Organsal) iç bedensel uyarımlar
 - Salt psikolojik uyarımlar

Freud, düş görmemize neden olan şeyin bir rahatsızlık ya da huzursuzluk duygusuna karşı olduğunu savunmaktadır. Örneğin; hazımsızlık şikâyeti nedeni ile düş görüldüğünü ve görülen düşün rahatsızlık verilen bir duruma karşı tepki olduğunu düşünmektedir.

Freud’a göre, uyandığımızda, düşte gördüğümüz şeyi hatırladığımız kadarıyla, düşü tekrar kurgulayarak düşümde/rüyamda şunu gördüm denilebilmektedir. Yani bu

kısım birçok gizemi barındırır ve kesin olarak düşümde şunu gördüm diyemeyiz. Düşlerin/rüyaların karmaşık içeriklerini hiçbir araştırmacı tam olarak açıklayamamaktadır.

Freud'un kabuslarla ilgili yorumu ise;

“Göreni rahatsız eden ve sık sık uykudan uyanmasına yol açan böyle rüyaları, nasıl olup da isteklerin tatmin edilmesi biçiminde anlayabiliriz?” şeklinde soru geldiğinde Freud; “İnsanın içinde sadist ve mazoşist arzular da vardır. Rüya, bunların tatmin edilmesi amacına yönelik olabilir. Ama bu gizli eğilimlerinden haberi olmayan insanın bilinçli benliğinin, bunlardan ürkmesi ve korkması son derece doğaldır.” demektedir. (Akt. Fromm, 1997, s. 149)

“Düşleri yorumlamak ve çözümlemek de Freud'un ilgi alanları içerisindedir. Kişinin geçmiş yaşantısına göre düşlerin yorumlanabilmesi psikanaliz yönteminin başlangıcı olmaktadır. Kişinin ruhsal durumu, yaşadığı travmatik durumlar düşlerde/rüyalarda farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Freud düşleri yorumlarken, hastaların dile getiremediği olumsuz durumları düşleri gözlemleyerek açığa çıkarmayı başarmıştır” (Akt. Dönmez, 2014, s. 36).

Carl Gustav Jung'a göre düş: Düşe farklı bir anlam ve işlev yükleyerek bastırılmış bir arzunun ifadesinden çok kişinin o andaki psikolojik durumunun en yalın tasviridir der. Kişiliğin objektif ve doğal ürünüdür. Düşler, insanları aldatmaz, yalan söylemez, hiçbir şeyi aslını değiştirmez ya da gizlemez.” (Akt. Sambur, 2005, s. 114). Düşlerde kişi gerçek düşüncelerini kötü amaçlı da olsa açıkça yaşamaktadır. Düşler, bilinçdışımızda gizli kalmış olan bilgeliğin yansımasıdır.

Adler'e göre düş: Adler, düşlerin düşünce sisteminin bir parçası olduğunu ve bireyin yaşantısı ile yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Adler'e göre, düşlerde hiçbir zaman gerçek hayatta olmayan şeyler/olaylar yer almaz ve düşler kolay anlaşılabilir olduğunu vurgulamaktadır (Evginer, 2010, s. 109).

Erich Fromm'a göre düş: “Düş görmek, uykudayken, ruhumuzun gösterdiği bütün faaliyetlerin, anlamlı ve özellikli bir biçimde yansı” olduğunu belirtmektedir (Fromm, 2003, s. 42). “Fromm'a göre düş, insanın kendisine yönelttiği mesaj olduğunu ve kişinin kendisini daha iyi anlaması ve tanınması için, bu mesajı çözümleyip kavraması gerektiğini.” belirtmektedir (Fromm, 1997, s. 147). Düşlerin biranlama sahip olmaları herkes tarafından kabul edilmektedir. Düşlerde görülen şeylerin gereksiz olmadığını savunmaktadır. Soyut birer görüntü şeklinde olan düşlerin, anlatmak istediği şey, kişinin somut gerçekleri ile ilgilidir.

“Fromm düşlerin oluşumu ile ilgili şu düşüneyi savunmaktadır. Düşlerin çoğunun uyanık halimizin mantık kurallarına uymadığını ileri sürmektedir. Bu durumu da açıklamak için, ölmüş olan dostlarını, yaşıyormuş gibi düşünde gören insanları örnek vermektedir” (Evginer, 2010, s. 113).

3.1.İmge, İmgelem, Yaratıcılık ve Yaratma Süreci

3.1.1. “İmge” Kavramı

İmge, insan bilincine duyular yolu ile gelen nesnelerin yansımalarıdır. İmge, “im” sözcüğünden türemiştir. “İm” sözcüğü, işaret anlamını taşımaktadır. İmge gerçek olanın zihne yansımasıdır. İmge asla gerçekliğin kopyası değil; gerçeğin zihni süreçlerle yeniden kurgulanmış biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple yeni bir şeyi temsil etmektedir. İmge zihinsel süreçlerle oluşurken sadece algılanan gerçeklik değil, kişinin geçmiş yaşantısı, ruhsal durumu gibi birçok etmen etkide bulunmaktadır.

İmgelerin ele alınışı, o dönemin temsil ettiği kurallara göre şekillenmektedir.

“Önemli duyu organımızdan olan göz ile dış dünyadan algılanan veriler, bilinç tarafından seçkiye uğramaktadır ve böylelikle beynimizde görüntü oluşur. Göz kapandığında bile zihinde nesne görünmeye devam eder. Bu durum, nesneye ait bellek imgesidir” (Işıldak, 2008, s. 65).

İnsan bilgisinin ilk aşaması, duyuların getirdiği imgelerdir. İmge sadece gözle elde edilmez; işitme imgesi, dokunma imgesi, koklama imgesi, tatma imgesi de vardır. Duyularımızın doğrudan doğruya nesnelerden etkilenecek bilinçte gerçekleştirdikleri bu edinimsel imgelerden başka, eskiden edinilmiş imgelerin çağrılmalarıyla bilinçte gerçekleşen “çağrılmış imge” olarak adlandırabileceğimiz çağrışım yolu ile oluşan imgeler de var olmaktadır. İmge ancak bilinçte gerçekleşir, bilinçdışında kalmış birçok duyularımız imge meydana getirmezler. İmge, duyuların bilinçteki izidir. (Hançerlioğlu, 1979, s. 74)

İmge kavramı yüzyıllardan beri anlaşılması güç, üzerinde çokça yorumlama yapılan bir kavram olmaktadır. İmge de mana artışı söz konusudur. Görünen ve görünmeyen arasında yeni anlamlar oluşturduğu için “imge sorunu” olarak da tabir edilebilecek bir hal almaktadır. İmge kavramı ile bağlantılı ve anlaşılmasını kolaylaştıracak bazı kavramlar mevcut bulunmaktadır. Bunlar; bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı, özdeşleşim gibi zihnimizde imgelerin oluşmasına etki eden basamaklar olarak düşünülebilmektedir.

“Belleği tanımlayacak olursak; geçmişi canlandırma ve yeniden meydana

getirme yetisidir” (Hançerlioğlu, 1979, s. 74). Belleği bir bakıma, yaşanılan, öğrenilen, tecrübe edilen verileri ve bu verilerin geçmişle ilişkisini bilinçli bir şekilde zihinde depolama gücü olarak tanımlanmaktadır.

Bilinç ise; insanın çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan anıksal süreçlerin toplamı olduğu vurgulanmaktadır (Hançerlioğlu, 1979, s. 52). İmgeler bilincin ürünüdür. Bilinç, duygunun, algının, farkındalığın ve bilginin merkezi olarak kabul edilebilmektedir. Bilinçteki ögeler duru ve yalın bir şekildedir betimlene bilmektedir.

Bilinç kavramı ile bağlantılı olarak bilinçaltı kavramı ise; bilincimizin altında kalan, hatırlamadığımız ve anımsayamadığımız şeylerin depolandığı yer olarak betimlenmektedir. Örnek olarak bir binayı bilinç olarak düşünürsek, binanın temelini de bilinçaltı olarak düşünebiliriz.

Bilinç ile bağlantılı bir başka kavram olan bilinçdışı ise; genel olarak bilincin dışında gerçekleşen etkinliklere verilen isimdir. İnsanın baskı altında tutulan isteklerle, arzularla ve bunlara bağlı düşüncelerin oluşturduğu bilince ulaşmayan kısmıdır. Örneğin, bir kişi annesine çok kızgındır fakat kişi kızgınlığını açıkça yaşayamamaktadır. Toplum ve aile kuralları kızgınlık duygusunu ve kendi isteklerini bastırmaktadır. İstekleri bilince ulaşmadan bilinçdışında depolanmaktadır.

Çağrışım, bir bilinç durumunun kendiliğinden bir ya da birçok bilinç durumlarını uyandırmasıdır. Örneğin, sokağı güneşli görmek bize havanın sıcak olduğunu düşündürür, bu mantıksaldır. Oysa sokağı güneşli görmek bize güneşli günlerdeki bir anımızı düşündürür, bu da çağrışım oluşturmaktadır (Hançerlioğlu, 1979, s. 60). Resim sanatı kapsamında çağrışım örnek verecek olursak, bir sanat eserinde gördüğümüz tek bir ağaç figürü, yalnızlık duygusunun öne çıkmasına etki edebilir ve yalnızlıkla ilgili önceden yaşanılan anılarımıza çağrışımında bulunabilmektedir.

Düşünce ise, “geniş anlamda imgeleri de içine alan her türlü oluşumu dile getirir” (Hançerlioğlu, 1979, s. 61). Çevremizdeki gerçeklikleri imgelere dönüştürme sürecinde sanat ve bilimin dinamikleri kullanılmaktadır.

Sanat düşünmenin okuludur. Sanatçılar deneyimlerden düşünmeyi öğrenirler, amatörler ise alışkanlıklar kazanırlar. Örneğin, doğanın güzelliği karşısında hayranlık duyan amatör, doğal olanın çekiciliğine kendini kaptırarak onu yeniden üretmeyi düşünürken, sanatçı, doğadaki ilişkilerin yarattığı güzellik ilkelerini ve yasalarını anlamaya çalışarak, doğayı kendiliğinden

kurtarmaya ve onu yeni bir düzen içerisinde ifade etmeye yönelir. Tekrara değil. Aradaki fark yaratıcılığın zorluğudur. (Gençaydın, 2002, s. 7-13)

Algı, nesne dünyasını, duymalar yoluyla öznel bilince aktarmaktır. Örneğin, görme duymumuz, her iki gözümüzde ve çeşitli planlarda beliren iki ağaç simgesi getirir. Bu iki ağaç simgesi, ansal bir işlevle tekleşir, tekleşen bu imgeye, bellekte biriken eski algılardan gerekli olanlar da çağrışım yolu ilerledikten sonra ağaç algısı gerçekleşmiş olur (Hançerlioğlu, 1979, s. 93). Duyu organlarıyla alınan bilgi, bilinç yardımıyla seçilir, yorumlanır, düzenlenir ve algı meydana gelir.

Özdeşleyim ise, “İnsanın, kendi varlığının dışında bulunan objelere yönelip, onların varlığında kendi duygularını ve zihinsel etkinliğini, özgürlüğünü yaşaması; karşılaştığı objelere kendi duygu ve zihinsel etkinliğini yüklemesidir” (Keser, 2005, s. 246).

Yaratma süreci/ imge oluşturma/imgelem kavramı içeriğinde bellek, bilinç, düşünce, algı, çağrışım ve özdeşleyim gibi zihinsel süreçler yer almaktadır. Ve bu zihinsel süreçler (bellek, bilinç, algı, düşünce, çağrışım, özdeşleyim) zihninizde imge bütünlüğünü sağlayan basamaklar olarak karşınıza çıkmaktadır.

İmge kavramını anlamaya çalışırken, taklit kavramı da gündeme gelmektedir. Her imge aslında doğayı taklit eder, fakat imge doğada gördüğümüz şeylerin görsel bir çevirisi değil, görsel bir dönüşümü olduğu anlaşılmaktadır. İmge bir şeylerin benzerini yaratma ile ilgilenmez. Ona bir yorum katma ile ilgilenmektedir. Bir imgenin salt içinde var olan nesne ile ilişkisi bulunmamaktadır. İmge yeniden üretim ve yeniden yorumlamayı amaçlamaktadır. İmge dediğimiz kavram insanın ruhsal dünyası, yaşamışlıkları ve içinde bulunduğu psikoloji ile yakından ilgilenmektedir.

Her imge “üstünden her yönde, evrenin uçsuz bucaksızlığı içinde yayılan değişikliklerin geçtiği bir yol” dan başkaca bir şey değildir. Her imge “yüzlerinin hepsinde” ve “temel parçalarının hepsi aracılığıyla” diğerleri üzerinde etkide bulunur ya da diğerlerine tepki gösterir. (Deleuze, 2004, s. 84, 85)

Uçsuz bucaksız evrenin içinde bulunan imgeler yolundan, zihin kendi yaşamışlıklarına ve ruhsal durumuna uygun kendi imge/imgelemine seçer ve oluşturmaktadır.

Her sanat yapıtı kendi içinde bütünlük oluşturmayı amaçlamaktadır. Sanatçı, gözü ve zihni ile dünyaya bakma sürecinde bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı, özdeşleyim (imge oluşturmada zihinsel süreçler) ve imge gibi unsurlar imgelem veya

yaratmanın önemli argümanları olmaktadır. Bu sebeple kendi gözünden dünyaya bakan sanatçının yorumu ile izleyicinin gözü birbirine temas ettiğinde imge yeni anlam katmanlarıyla zenginleşmektedir.

Eğer düşünme dediğimiz şey imgeler dünyasında oluşan bir şey ise, o zaman bu imgelerden çoğunun hayli soyut şeyler olduğunu, çünkü aklın çoğunlukla hayli yüksek bir soyutlama düzeyinde çalışmakta olduğunu söyleyebiliriz. Fakat, bu imgelere ulaşmak kolay değildir. İnsan bilinçli bile olsa, bu tür imgeselliği yakalayabilmek, kendi kendini dışarıdan gözlemlemek gibi ters bir işe alışkın olmayan insanlar için pek kolay bir iş değildir. Bu işlem sırasında akli imgeleri saptamak, tanımlamak çok güçtür ve bu imgeleri tanımlamaya çalışırken onları kolayca yok edebiliriz. Bu nedenle, bu tür imgelere ilişkin çizilen resimler son derece büyük bir önem taşımaktadır. (Genç ve Sipahioğlu, 1990, s. 173)

Sonuç olarak, sanatçı/ressam, resim yapma sürecinde, imge oluştururken başka bir deyişle evreni ya da doğayı soyutlarken; bellek, bilinç, düşünce, algı çağrışım, özdeşleşim gibi zihinsel işlevlere ilişkin durumları oluşturmaktadır. Sonsuz imge dünyasında, ressam zihninde, kendine ait uygun imgeyi yaratmaktadırlar.

3.1.2. “İmgelem” Kavramı

Türk Dil Kurumu’na göre (1998), imgelem; ilk anlamıyla, geçmiş yaşantılara özgü öğelerle, şu an ki yaşantı arasında bağ kurma gücüdür. İkinci olarak ise; bir nesneyi, o nesne karşımızda olmadan betimleme yetisi anlamında kullanılmaktadır.

“İmgelem, imgenin yeniden yapılandırılmasıdır ve imgeler arasında yeni bir bağlantı sağlayan ve sanatçının yeteneği ile özdeşleşerek yeniden kurgulanıp, anlamlandırılarak yeni bir boyut kazandırılmasıdır” (Karabulut ve Daşdemir, 2020, s. 237).

İmgelem, imgeler arasında yeni ilişkiler kurmak olarak açıklanabilir. Ressam, istemli-istemli olarak, ilişkili veya ilişkisiz nesneleri, renkleri, dokuları vb. bir araya getirir. Bir araya gelen olgularda kendi içinde bütünlük oluşturmayı amaçlar ve yeni anlamlar kazanır. Böylece, eser zenginlik kazanmış olur.

Ressamın zihni, imgelem/hayal etme/yaratma süreci anıların olduğu belleği, yaşamışlığındaki çağrışımı ve evreni tanıma bilinç/düşünce ve duyularla algılanan evren/doğayı kullanarak imge oluşturur. Ressamın resminde oluşturduğu imge, onun ruhsal durumu, yaşamışlığı, bilgi, tecrübe ve dünyayı nasıl algıladığına bağlı olarak ilişkisi değişecektir. Böylece, imgelem ve yaratma sürecinde renkler, biçimler, konular ve içeriğin yaratılma süreci zihinsel (bellek, bilinç, çağrışım, algı, düşünce,

özdeşleyim) ilişkilendirmelerle doğrudan ilgilidir.

3.1.3. Yaratıcılık ve Yaratma Süreci

Türk Dil Kurumu'na göre (1998), yaratıcılık, ilk anlamı ile yaratma yeteneği ve ikincil anlamı ile her bireyde olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık anlamında kullanılmaktadır. “Yaratıcılık, yaşamın her alanında, yeni bir toplumun oluşumunda ve bu toplumu oluşturan bireyin kendisinde, “yeni” kavramının temelinde olan bir olgudur. Yaratıcılık, oluşun zorunlu bir devamıdır” (May, 2019, s.36).

Yeni bir oluşum tasarlanırken, fark edilemeyeni fark etmek yaratıcılığın var olduğunu göstermektedir. “Yaratıcılığın özü, başkalarının algılayamadığı bir şeyi algılama yeteneği olarak ifade edilebilmektedir” (Curutiu Zoicaş, 2019, s. 198, 199). Yaratıcılık kişiden kişiye göre değişkenlik göstermektedir.

May'e göre; yaratıcılığın doğuştan gelen bir kazanç olduğu gibi sonradan oluşan, öğrenilebilir, geliştirilebilir olduğu kabul edilmektedir. Yaratıcılık kavramı anlaşılmaya çalışırken yetenek kavramı ile karşılaşılabılır. Yaratıcılık ve yetenek çok karıştırılan kavramlardır. Yeteneğin nörolojik bir olgu ve bireye verilen bir şey gibi ele alınabilir. Kullansa da kullanmasa da bireyin yeteneği olabilir. İstemli ya da istemsiz birey, herhangi bir edinimiyle yeteneğini sonradan fark edebilmektedir. Ancak yaratıcılık sadece edinimle görülebilmektedir. Her ikisi de geliştirilebilir olgulardır. (May, 2019, s. 95)

Yaratma ve yetenek kavramları en çok resim sanatı ile ilişkilendirilmiştir. Resim sanatında, yetenek denilen şey el becerisi ile karıştırabilir. Fakat yetenek denilen olgu yaratıcılık kadar değerli olduğu bilinmektedir.

Resim sanatında, yaratıcılık sürecinde ilham (etkilenen şey), imge/imgelem gücü ancak sorun ve konuyla ilgili bilgi birikimi sonucunda oluşmaktadır. Kısaca, rastgele bir konu ve sorunda, yaratıcılık ve imge/imgelem gücü yakalanamaz. İmge/imgelem gücü ve yaratıcılık yetisi ile oluşturulan her eserde ilk olarak, dışa yönelik bir yoğunlaşma sonucunda, uygun içerik ve biçim çözümü arayışları başlar. Sanatçı, özgür bir ortamda zihinsel süreçleri kullanarak sonsuz imge/imgelem dünyasına açılır, orada en uygun, en dengeli, gerçek nesnellikle ilişkili ya da ilişkisiz içsel yaratım yapılaşmasını oluşturur. Konuya içsel olarak sürekli yoğunlaşır ama dış verilere, uyaranlara da kendini açar. Zihinde imgesel olanın, yeryüzüne varlık olarak gerçekleşmesindeki çatışkı ve çelişme başlar. Soyut olanın somutlaşırken uğrayacağı değişimlere çözüm bulma, sanatçının yaratıcılık ve yaratıcı süreci nasıl değerlendirdiğiyle yakından ilgilidir. (Atalayer, 1994, s. 124-131)

Sanatsal bir oluşumda bir bütünlük sağlanırken yaratıcılık kavramı içerisinde

barınan özgünlük çok önemli bir özellik olmaktadır. Yaratılan şey kendine özgü bir nitelik taşımak zorundadır. Taşımadığı takdirde özgünlükten bahsedilemeyeceği gibi yaratıcılıktan da söz edilememektedir. “Sanatçının eserinde kullandığı malzemenin işlevsel boyutu da imge yaratımında sanatçıya farklı dokular ve yaratımlar sunarak yeni arayışlara sürüklemiştir” (Karabulut, Daşdelen, 2020, s. 241).

Yaratıcı bir eser oluşumu sırasında o anda beliren duygu, duyumsama, imge/imgelem gücü ve bilinçlilik hali esere aktarılmaktadır. Farklı bir zamanda, aynı eserin birebir oluşturulması mümkün değildir. Sanatçı, önceki duygu, duyumsama, imge/imgelem gücü ve bilinçlilik halini aynı şekilde yakalayamamaktadır. Eserlerin eşsizliği ve büyüğü bu nedenden kaynaklanmaktadır.

Oluşturulan eserin eksiksiz olması ve sanat eseri değeri taşıması için yaratıcı sürecin (imge/imgelem oluşturmada zihinsel süreçler, yaratıcılık yetisini kullanma süreci, seçilen malzeme, ortam ve koşullar) iyi planlanması önem taşımaktadır. Yaratıcı süreç zihinde başlar, zihindeki oluşumlar, düşünceler, imgeler eksiksiz ve planlandığı şekilde bir platforma aktarılmalıdır. Bu oluşumların nasıl aktarıldığı sanatçının sanat anlayışı, üslubu, sanata bakış açısına bağlı olarak gelişmektedir. Buradan görmekteyiz ki sanat eserinin yaratım süreci ve uygulamasındaki elementlerin hepsi kendi içinde birbirine bağlı ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır.

Sanatçıların sanata bakış açıları, seçtiği yollar farklı olsa da, özünde yaratma süreci basamakları aynı olduğu fark edilmektedir.

3.2. Düş İmgelerinin Resim Sanatı İçerisinde Kullanımı

Düşleri, anıların, özlemlerin, umutların, korkuların, arzuların ve deneyimlerin oluşturduğu bir bütün olarak tanımlanabiliriz. Zihin uyanırken, düşünceleri sözel biçimde ve kavramlarla üretir, düşlerde ise bu, zihinsel imgeler aracılığıyla yapılır. Düşüncelerin ve imgelerin birbiri ardına ve üst üste gelmesi yeni bir bütünlük yaratır. (Öcal, 2011, s. 5)

Düşler, imgeler yolu ile çarpıtılarak aktarılır. Çarpıtmanın boyutu basit bir düzeyde de kalabilir veya hayret verici nitelikte de olabilir (Dönmez, 2014, s. 9).

Düş imgelerini içeren ilk eserler Orta çağ’ da görülmeye başlar. Bu çağda sanat, dinin ve kilisenin baskısı altındadır ve dine hizmet eder. Bu dönemin düş resimleri, bu dünya ve ölümden sonra var olacağı düşünülen öbür dünya betimlemeleri ile tanrısal güçlere yönelik dini kurguların ötesine geçemez. (Rona, 2008, s. 590)

Günümüze doğru gelindikçe ve içinde bulunduğumuz modern çağın getirileriyle birlikte, düş imgelerinin resim sanatı içerisindeki kullanımı daha bilimsel, çağdaş ve

modern bir hal almaktadır.

Uçsuz bucaksız düşler aleminde, gerçeklikten uzak, özgür bir ortamda sanatçılar ifade etmek istediklerini yaratıcılıklarını da kullanarak düş imgeleri aracılığıyla ifade etmişlerdir. Böylelikle daha özgün eserler ortaya çıkmaktadır.

Düş imgelerinin resim sanatına yansımalarına ilişkin şunlar söylenebilir;

- Düş imgeleri, zihinde tasarlanan ve herkese göre farklılık gösteren, gerçek dünya üzerinden temellendirilmiş ve zihinsel süreçlerden geçirilmiş gerçeklerin birer yansımasıdır.
- Düş imgelerini eserlerinde kullanan sanatçıların eserlerinde her izleyici kendine göre bir anlam çıkaracağı için resim zenginleşir ve imgelem gücü artar.
- Düş imgeleri, günümüz şartlarından bir an olsun uzaklaşmayı ve istenen arzuları anlatmak için sanatçılara ilham kaynağı oluşturmaktadır.
- Düş imgelerini resim sanatı içerisinde kullanan sanatçıların eserlerinde, izleyiciler, kendi yaşamlarından kesitler bulabilmekte ve düş imgelerini kendi zihinsel süreçlerine göre şekillendirebilmektedir. Bu durum ise, izleyici de yaratıcılık gücünü arttırmaktadır.

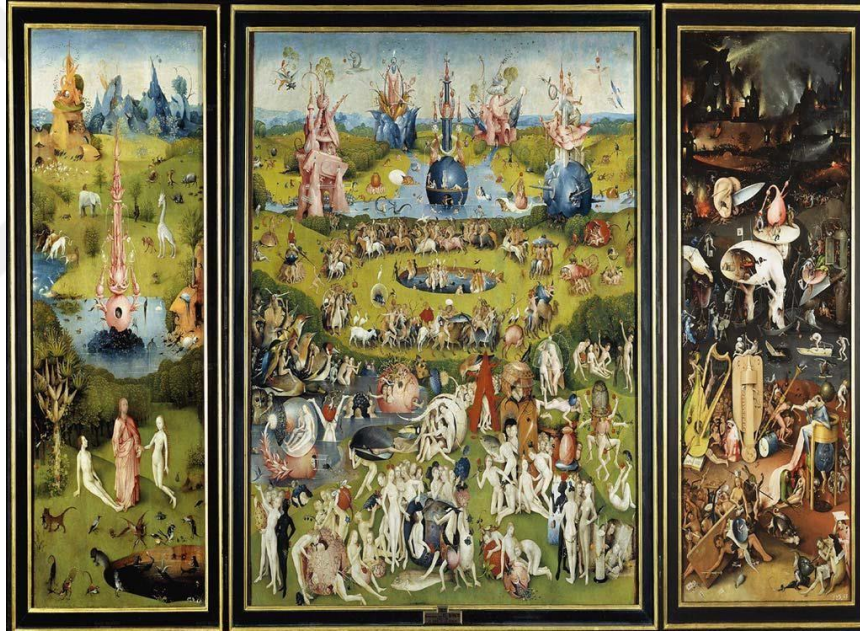
Kötü, korkunç düş, olarak bilinen “kâbus” kavramı da bu oluşum içinde yerinin almaktadır. Bu olgu sanatçılar için daha farklı, daha geniş ve daha verimli geçmektedir. İç dünyalarındaki yaşanmışlıklar paralelinde istek ve hayallerini, rahatsız olunan durumları, istenilen düzeni kısacası evrensel ve bireysel düzeyde düşleri aracılığıyla oluşturdukları bu yaratıcı düşünceleri eserlerine yansıtmışlardır. Sanat tarihi içerisinde, geçmiş dönemlerde düş imgelerinin kullanımı mitoloji, dinsel içerikler ve simgecilik gibi öğelerle ilişkilendirilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Resim Sanatı İçinde Düş İmgelerini Eserlerinde Kullanan Sanatçılar ve Eserlerinin Yorumlanması

Çalışmanın bu bölümünde, düş imgelerinin resim sanatı içerisindeki yansımalarını; düş imgelerini, resim sanatı kapsamında eserlerinde kullanan ve önde gelen sanatçıların eserleri incelenmiştir.

Resim 1. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, 1500, Pano Üzerine Yağlı Boya, 97,3 x 220,3cm

Hieronymus Bosch'un, "Dünyevi Zevkler Bahçesi" (Resim 1.) adlı eser, triptik olmakla birlikte, oldukça büyük boyutlarda olmasıyla dikkat çekmektedir. Bosch'un, bu eserinde 300'den fazla figürü betimlemesiyle ilk sürrealist çalışmalardan olduğu bilinmektedir.

Tuhaf figürlerin, ucube tiplerin, ne olduğu anlaşılmayan görünümünün ressamı Bosch, saplantılı ve kâbusu andıran bir vizyona sahiptir. Genç orta çağın gotik alacakaranlığına ait manzaraları yansıtmıştır. Aynı zamanda, günümüzde kaybolmuş alegorik bir bakış açısına sahiptir. Dünyevi Zevkler Bahçesi, Yedi

Ölümçül Günah, Deliler Teknesi, Alaya Alınan İsa en ünlü tablolarındandır. (Akbulut, 2011, s. 237)

Triptik tabloyu incelediğimizde, soldaki tablo tamamen kutsal temalara dayalı bir cennet betimlemesi diyebiliriz. Bosch, soldaki tabloda cenneti düşleyip, cenneti imgelem gücü ile zenginleştirerek izleyiciye sunmaktadır. En önde Âdem, Havva ve İsa bulunmaktadır. İsa, Havva'yı Adem'le tanıştırmaktadır. Yasak meyve henüz yenmemiştir. Arka kısımda oldukça tuhaf diyebileceğimiz manzara bulunmaktadır. Ortada “bilinç” ya da “hayat çeşmesi” olarak adlandırılan bir gül imgesi bulunmaktadır. İyilik ya da kötülük ağacı olarak da yorumlanabilmektedir (Akbulut, 2011, s. 240).

Tablonun orta parçasını, kısaca zevkler bahçesi olarak tanımlayabiliriz. Triptik, üç parçadan oluşan tablonun en dikkat çekici parçası, orta kısmıdır. Genel olarak tabloya baktığımızda, çıplak vücutlar göze çarpmaktadır. Fakat, hemen hemen hiçbir şeye tam olarak anlam yüklenemez. Bosch, imgeleme gücünü o kadar iyi kullanmıştır ki, tabloya bakan her kişi kendine göre farklı anlamlar çıkarabilmektedir. Genel hatlarıyla, en arkada göl ve küreye benzer, üstü sivri formu yapılar mevcuttur. At ve domuzların üzerine binmiş çıplak figürler, garip formu kuşlar ve baykuş, oldukça yeşil bir mekân, gökyüzünde uçan farklı formlar mevcuttur. Adeta kadın erkek ilişkilerinin ön planda olduğu cennet olgusu düşünülmüştür.

Tablonun üçüncü ve son parçasında ise, cehennem imgelenmektedir. Genel hatlarıyla, en arkada korkunç bir karanlık ve cehennem ateşi, ortada insan, hayvan, ağaç karışımı olarak yorumlayabileceğimiz bir gövdeye sahip çürümekte olan bir varlık. Ön kısımda müzisyenler ve müzik aletleri, tuhaf hayvana benzeyen varlıklar göze çarpmaktadır (Akbulut, 2011, s. 245).

Üç bölümü de birbirinden etkileyici ve her bölümde farklı temaların olduğu tablo düşsel imgeleme yönünden oldukça zengindir. Sanatçı tuvalinde yaptığı eşsiz betimlemeler ile izleyiciyi hem düşündürür hem de kullandığı imgeler ile izleyicinin çağrışım gücünü arttırmaktadır.

Şimdiye kadar bu tabloyu tam olarak yorumlamış hiç kimse bulunmamaktadır. Freud ve Jungdaha çok psikanaliz açısından resme yaklaşırlar. Freud bunu bir düşe benzettir. Freud'un genel bakış açısından yola çıkarak, baskın bir şekilde cinsellik

içerdiğini söyleyebiliriz. Resimde cinsellikle birlikte günah ve şehvet eğilimi hakimdir. “Dünyevi Zevkler Bahçesi”, aynı zamanda kusursuz düşünmüş bir dünya. Ama üzerinde yaşayan herkes kusurlu. Kendilerine verilen bu dünyayı sadece hedonist bir anlayışla kullanan insanlar, belki de kendi din, ahlak ve tanrı anlayışlarını da gösteriyorlar. Bunu söylemek, bir yorumdan çok, bazı açılardan gerçeği yansıtabilmektedir. (Akbulut, 2011, s. 246-247)

Eserin bu denli muazzam olmasının sebebi belki de kendi yaşamımızı sorgulamaya yönelten ve belki de düşlerde gördüğümüz görüntüleri algılamamıza neden olan bir güce sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Resim 2. Johann Heinrich Fuseli, Kâbus, 1781, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 101.6 x 127cm

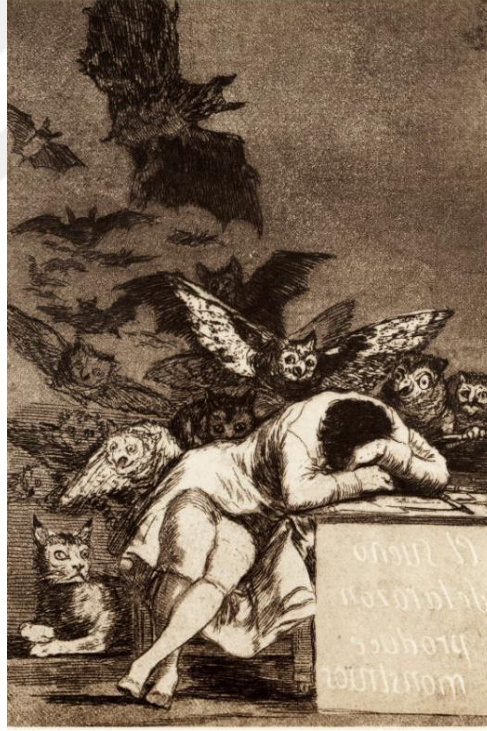
İsviçre doğumlu ressam, romantizm akımının önemli isimlerindendir. Johann Heinrich Fuseli tarafından yapılan “Kâbus”adlı (Resim 2.) eserde korkunç, ürkütücü kâbus teması işlenmiştir. Eser farklı şekillerde birçok kez yorumlanmıştır.

Tabloda uyuyan kadın figürü görmekteyiz. Kadın figürünün gerçek ile düş arasında olduğunu yorumlayabiliriz, ayrıca, kadın figürünün üzerindeki beyaz kıyafet ve yatış pozisyonu da esere uyum ve etkileycilik katmıştır. Arka planda karanlık içerisinde yer alan at başı ve kadın figürünün üzerinde olan yaratık, izleyiciye dönük ve korkutucu şekilde betimlenmiştir.

“Bazı sanat tarihçilerine göre, eserin ortaya çıkış nedeni: Fusueli’nin arkadaşı Johan Kaspar Lavater’ın yeğeni Anna Landhold’a hissettiği aşktır. Aşk mutlu sonra bitmemiştir. Tablo, cinsel isteklerin temsili betimlemesi olarak da yorumlanmaktadır”(Polumbo, 1986, s. 40).

Eserde görüldüğü üzere, kâbus adı altında, düşlenen kötü düş, gerçekte olmayan bir varlık biçiminde imgeye dönüştürülmüştür. Halk arasında karabasan olarak tabir edilen durumu da anlatan eserde, kullanılan keskin ışık-gölge, konunun daha da etkili olmasını sağlamaktadır.

Freud’un insanların içinde sadist ve mazoşist isteklerin olduğunu ve düşlerde bu duyguların tatmin edilebileceğini savunmaktadır. Kâbus adı altında görülen kötü düş de bu duygulardan dolayı görülebilmektedir. Freud’un düşüncesini eser ile ilişkilendirecek olursak, sanatçı tatmin edilmek istenen duyguları eserinde düşsel imgeler ile betimlemektedir.

Resim 3. Francisco de Goya, Aklın Uykusu Canavarlar Yaratır, 1799, Gravür, 21,5x15 cm

Etkileyici bir biçimde, metaforik imgelem bulunduğu Goya’nın, “Aklın Uykusu Canavarlar Yaratır” (Resim 3.) adlı çalışması hem eserde görülen figürü hemde aklı temsil eder. Sanatçının kendisini simgeleyen figür ve sembolik yaratıklar ürkütücü bir duygu barındırmaktadır. Sembolik, ürkütücü yaratıkların yüz kısımları oldukça detaylı olarak betimlenmiştir.

Kötülük ve şeytanlığın sembolü yarasalar, ölümün sembolü baykuşlar, hızı sembolize eden vaşaklar ve diğer tüm imgeler insanoğlunun karanlık tarafının sembolize edilmiş halidir denebilir.

Eserdeki figürün beyazlığı, gerçek dünya ile ilişkilendirilip, figürü ön plana taşımıştır, arka kısımdaki yaratıklar ise düşsel dünya ve gerçeklikteki istenmeyen durumları temsili olarak, koyu renkte ve hareketli formda olması ile konunun temasını desteklemiştir.

Sanatçının baskı resim alanındaki en önemli çalışmalarının ilki olan bu eser, onun topluma ve yönetime yönelik eleştiriler bakışını gözler önüne seren ilk eserdir. Sanatçı, 1799 yılında yaşanan bazı siyasi gerekçelerden dolayı bu resminde yer aldığı seriyi geri çekmek zorunda kalmıştır. Gravür baskı tekniğinin kullanıldığı bu seride yaklaşık 80 plakadan oluşan toplam 300 baskı vardır. Bu eser sanatçı hayatı boyunca yayınlanan tek seri eseridir. (Batur Çay, 2017, s.89)

Goya, eserinde aydınlanma düşüncesinde olduğunu göstermektedir. Düşsel imgeler ışıkla buluşunca adeta Goya'nın her şeye hükmettiği yorumu yapılabilir. Eser,

18. yüzyıl'da İspanya'da aydınlanma yaşanmasına neden olan bir tepkidir denilebilir. Ayrıca gelecekteki modernizm akımına da esin kaynağı olmaktadır.

Resim 4. William Blake, İşin Şeytani Hayalleri, 1805, Sulu Boya, 31,6x45 cm

Sanatçı bazılarının göre şair, bazılarının göre ise ressam olarak tanınmaktadır. William Blake'in eserleri hem edebi sanatlardan hem de görsel sanatlardan ilham alınarak ve yararlanarak oluşturulmuştur. Sanatçı

eserlerinde genellikle semboller kullanır ve sembollere anlamlar yüklemektedir.

William Blake'in, "İşin Şeytani Hayalleri" (Resim 4.) adlı çalışmasında, yatan figür ve yatan figüre uzanan ateşler içinde birçok insan figürleri görmekteyiz. Yatan figürün üst kısmında ise, yatan figüre doğru yüzünü dönmüş, el ve ayak uzuvları dikkatçeken, bir yılanı sarmalanmış, tek ayağı görünen ve tek ayağı hayvan ayağı şeklinde biçimlendirilmiş başka bir figür bulunmaktadır. Arka planda ise üzerinde yazılar olan ve açık şekilde konumlandırılmış kitaba benzer bir nesne yer almaktadır. Konunun dikkat çekiciliğine katkı sağlayan çizgisel formlar da esere hareket katmaktadır.

Eserde kullanılan sağ uzuv, maneviyatı ve iyiyi temsil eder. Sol uzuv ise, maddiyatı ve kötüyü imgeler. Çalışmalarında Albrecht Dürer, Giulio Romano, Raphael ve Michelangelo'nun etkisi görülür. Kariyerinin en önemli işlerinden biri de dini temalı 21 çizimden oluşan İş Kitabıdır. Araştırmada yer alan resim, İş Kitabı'ndaki üç suluboya grubunun ilkindendir. (Koç, 2020, s. 953)

Eser, dini temalı bir hikâyeyi anlatsa da sanatçı, düşlerinde gerçek düşüncelerini kötü amaçlı da olsa sanat eseri içerisinde yaşamaktadır.

Eserde düş kavramı dini temelli ele alınsa da Jung'un, arketipi (insan kültürünü oluşturan yapıtaşları) ile ilişkilendirilmektedir. Her şeyin içinde iyiliği gören, dünyaya iyi uyum sağlayan, ait duygusu yüksek bir arketiptir. Jung'un kuramında yer alan imge kavramı aslında arketiplerin bir yansımasıdır. Arketipler kolektif bilinçaltının ürünleridir ve imgelerle ortaya çıkarak birey farkında olmadan davranışlarını etkiler. Bu sebeple Blake'in çalışması da dini kaynaklı bir düşresmi olmasına karşın arketip ve sembol değerleri açısından psikolojisiyle de ilişkilendirilmektedir. (Koç, 2020, s. 953)

Sanatçı, duyguları ve hayal gücü ile manevi gerçekliğin ulaşılabilir olduğunu savunmaktadır. Şiirin resim ile bir bütünlük sağladığını gösteren eserleri ile görmekteyiz ki; iki farklı disiplini birleştirerek, görünmeyen düşsel dünyayı, düşsel imgeleme gücü ile gösterme çabasıdır.

Resim 5. Paul Gauguin, Uyuyan Çocuk, 1884, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 46x55.5cm

Zamana bıraktığı fakat zamanın ötesinde olan üslubu ile farklı sanat akımlarını seçen ve keşfeden, Paul Gauguin'in "Uyuyan Çocuk" (Resim 5.) adlı eserinde, bir kız çocuğu masaya kafasını yaslamış bir şekilde uyumaktadır. Çocuğun kafasının üst kısmında mavi zemin üzerinde, beyaz kuşa benzer öğelere yer verilmektedir. Kullanılan kuşa benzer beyaz düşsel imgeler, çocuğun düşünde gördüğü görüntü ya da aklından geçenler olarak yorumlanabilmektedir.

Eserde kullanılan renkler ise, mavi-turuncu kontrastlığı bakımından birbirini dengelemektedir. Mavi rengin içerisindeki kuşa benzer şekilde beyazlıklar, huzuru ve dinginliği, toprak tonları ise, çocuğun güvende olmasını temsil ederken, çocuğun elinin uzandığı toprak tencere de anne ve ev kavramlarıyla ilişkilendirilip, biçimselliği ile kompozisyon açısından esere bütünlük katmaktadır.

Resim 6. Vincent Van Gogh, Yıldızlı Gece, 1889, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 74x92 cm

Van Gogh'un eserlerinin birçoğunu, sanatçının kendi duygularının dışavurumunun resimsel ifadesi olarak ele alabiliriz. Depresyonlar, bunalımlar, iç çatışmalar gibi insana dair bu tür duygular, Van Gogh'un yapıtlarında iç gerçeğin bir göstergesi olmaktadır. İç dünyanın dışavurumunda özellikle de renkler, renk imgeleri izleyiciyle kurduğu iletişimde çok şey aktarmaktadır.

Van Gogh'un ifadesiyle; “gerçek olan şu ki, yalnızca resimlerimizi konuşturabiliriz” (Van Gogh, 2017, s. 250-251). Böylece, Van Gogh'un eserlerinde özgürce kullanılan renkler, nesnel dünyanın tanımlanmasına hizmet etmek değil, içsel yaşantılarına aktarılmasında önemli bir dışavurum göstergesi görevini üstlenmektedir.

V. Van Gogh'un, “Yıldızlı Gece” (Resim 6.) adlı eserini incelediğimizde gerçeklikten tamamen uzaklaşmadan, biçimselliği yorumlanmış manzara görmekteyiz. Mavinin tonları kıvrımlı bir biçimde kusursuzca işlenmiştir. Mavilikler üzerindeki sarı dairesel formlar, güneşi betimlemektedir. Kıvrımlı formu ile eserin en ön kısmında bulunan ağaç nesnesi bulunmaktadır. Ağacın arka kısmında ise, şehirmanzarası ve dağlar yer almaktadır.

Van Gogh'un düşsel imgelerini insan ruhuna bu denli etkili dokunduran bu tablo, Thomson'a göre; “öngörülemezliğin yarattığı ürpertici his uyandıran, rüzgârı kapılmışçasına yukarı doğru yükselen aleve benzeyen yuvarlak hatlı kıvrımlar kozmik huzursuzluğun bir dışavurumudur. Tablolarına yansıyan yaşam enerjisini yoğun limon sarısı ile yapılmış yuvarlak güneş” ten alan Van Gogh'un yaşamının

son aylarında, o güneş artık parlamamaktadır. Güneşin yerini ay ve yıldızlar almaktadır. Adeta gece ile gündüz yer değiştirmiştir. Geç dönem resimlerinde, gökyüzü gün ortasında adeta, koyu, zifiri bir mavi ile boyanmıştır. (Thomson,2014, s. 62)

Van Gogh'un 'Yıldızlı Gece' adlı tablosu, düşsel bir dışavurum anlatımıyla, gökyüzünün farklı renk ve biçimsel ifadeler kullanılarak, düş ve imgelerin insan ruhuna yansımaları denilebilmektedir.

Resim 7. Henri Rousseau, Rüya, 1910, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 204,5 x 298,5 cm

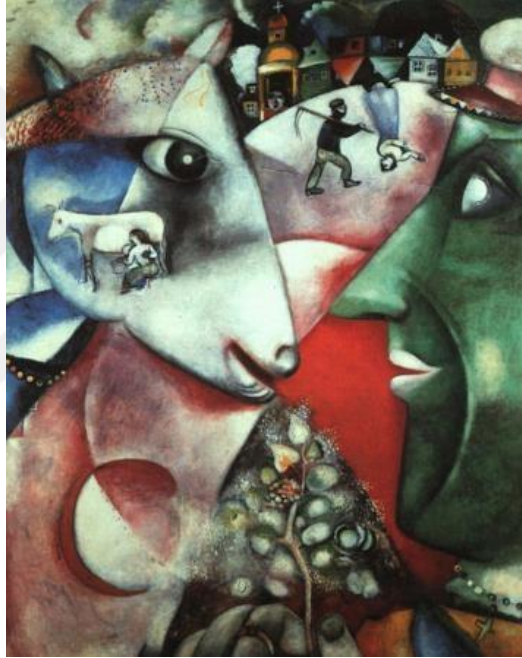
Henri Rousseau, genellikle eserlerinde tropik orman ve vahşi yaşamı ele almaktadır. Fakat, sanatçı hayatı boyunca hiçbir zaman vahşi orman görmemiştir. Bu durumda da hayal gücünün ve imgelem gücünün ne kadar kuvvetli olduğunu bize anlatmaktadır.

Ressamın ölmeden önce yaptığı son eseri olarak bilinen "Rüya" (Resim 7.) adlı resim, aynı zamanda en çok bilinen eserlerindendir. Detaylara gösterdiği inanılmaz özen, imgeleme gücü, canlı paleti ve absürt görüntü kombinasyonu bu resmi, Rousseau'nun sanatının sürrealistler tarafından neden bu kadar beğenildiğini ortaya koymaktadır.

Rousseau bu tablosu için "Kanepede uyuyan kadın, ormana götürüldüğünü, büyücünün enstrümanından gelen sesleri dinlediğini rüyasında görüyor" diye yazmaktadır. Orman resimlerinin en büyüğü olan Rüya'daki modeli, Polonyalı genç metresi Yawigha'dır. Genç kadını, pirinç enstrüman çalan yerli bir müzisyenin ona serenat yaptığı egzotik bitki örtüsü ve vahşi yaşamla dolu mehtaplı bir ormana götürmektedir. Nilüfer çiçekleri, kuşlar, maymunlar, bir fil, bir aslan, bir dişi aslan ve bir yılan içeren yemyeşil orman yapraklarından oluşan bir manzaraya bakar Yawigha. Resmin sağ alt köşesinde sahneye giren yılan, bir

cennet bahçesitemasını akla getirmektedir. (Rich, 1942, s. 69).

Orman içerisinde bir koltuğa benzer platformun üzerinde çıplak kadın figürünün olması, eseri gerçeklikten uzaklaştıran betimlemeler arasında yer alır. Yeşillikler içerisinde görülen; fil, kaplan, papağan gibi hayvan betimlemeleri ise, orman hayatında var olan unsurlardır. Fakat, siyah vücut yapısı ile yeşillikler arasında var olan, müzik aleti çalan resmin orta bölümünde yer alan figür de eserin düşsellik bakımından zenginleşmesini sağlamıştır. Sanatçı, eserinde kullandığı bazı imgeler ile düşselliği, bazı imgeler ile de gerçeği anlatmıştır. Böylelikle sanatçı, gerçek dünya ve düşsel dünya arasında ilişki kurmuş olur.

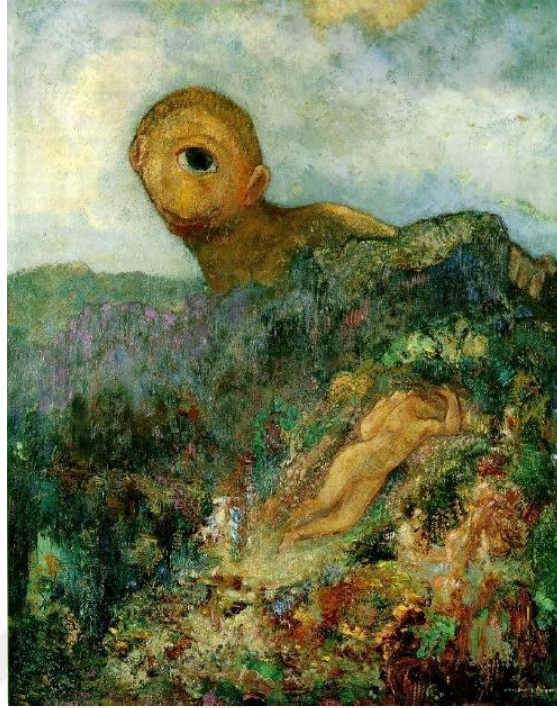

Resim 8. Marc Chagall, Ben ve Köy, 1911, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 192 cm x 151 cm

Gerçek adı Moishe Shagal olan Rus asıllı Fransız ressam Marc Chagall'ın "Benve Köy" (Resim 8.) isimli eseri tam anlamıyla lirik tarzdaki çalışmalarının zirve noktasında üretilmiştir denilebilmektedir. Sembollerle birlikte renklendirilmiş formların, fiziksel olarak yaşanmış gerçekliği düşsel bir anlatımla yansıtan imgeler bütünüdür.

Gerçek adı Moishe Shagal olan Rus asıllı Fransız ressam Marc Chagall'ın "Benve Köy" (Resim 8.) isimli eseri tam anlamıyla lirik tarzdaki çalışmalarının zirve noktasında üretilmiştir denilebilmektedir. Sembollerle birlikte renklendirilmiş formların, fiziksel olarak yaşanmış gerçekliği düşsel

bir anlatımla yansıtan imgeler bütünüdür.

Resim 9. Odilon Redon, Tepegöz, 1914, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 96x118 cm

“Ressam Odilon Redon, mitolojik bir karakterden yola çıkarak “Tepegöz” (Resim 9.) adlı eserini oluşturmuştur. Aslında mitolojik garip, ürkütücü yaratıkların temelinde insanların gördüğü kabuslar vardır diyebiliriz” (Ahmadi, 2017, s. 19). Kâbusları; istenen, arzulanan, bastırılan duyguların düşlerdeki tatmini olarak gören, Freud için de mitolojik öğelerin ortaya çıkış nedeni, insanların bilinçaltında oluşturduğu duygu ve düşünceleridir diyebiliriz.

Dönemin gerçekçi anlayışına tepki olarak sembolizm, düşünceyi de içerir. Orta çağın masalsı yönü, sembolistlere zengin bir kaynak olmuştur. Sembolizm (simgecilik), teknolojik gelişmelere ve toplumun bu yönde değişimine karşı, ruhsal olana önem veren ve düşünceyi simgeye dönüştüren bir gücün etkinliğidir. İmgelem sembolizmde özellikle kullanılmaktadır. “Çünkü bu kavram bütün gücünü, düş deyiminin özgürce simgelendiği şeylerle uyum halinde olmasından almaktadır.” (Cassou, 1984, s.7)

Redon’un eserinde efsanevi tek gözlü devler olarak bilinen tepegöz (kiklop) bulunmaktadır. Tepegöz, yeşil doğal güzellikler içerisinde tek gözü ile nü kadın figürüne bakarken betimlenmiştir.

Eseri, Freud düşüncesi ile ele alırsak, bir yönden cinsel içerik taşıdığını,

diğer bir yönden ise korku ve sevimlilik arasında bağ kurulduğunu söyleyebiliriz.

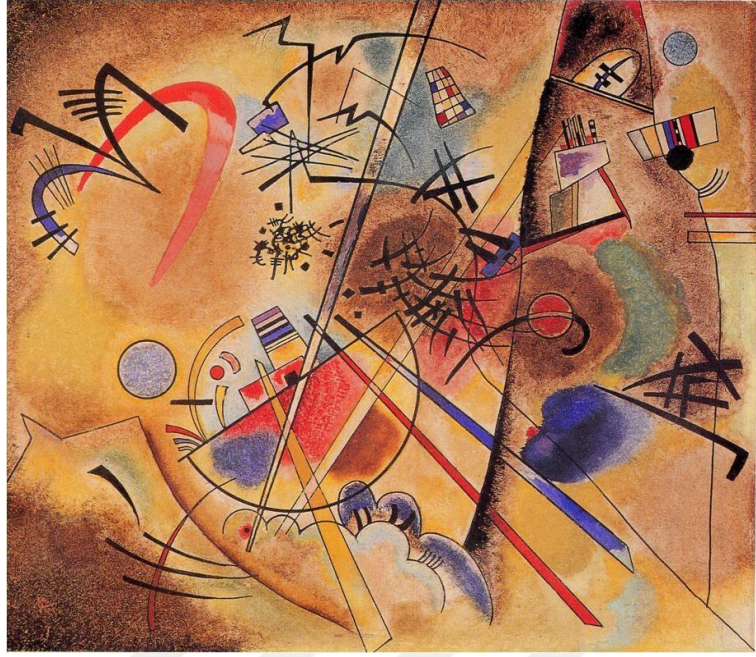

Resim 10. Joan Miro, L'ampolla de vi, 1924, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 73,5x65,5 cm

İzleyicinin ezberini bozan görme biçimleriyle dikkatleri üzerine çeken Miro, kendine özgü resim evreni ile birlikte kendi düş imgeleri dünyasını tuvaline aktarmaktadır. Miro, evrensel değerlerin imgelerini oluşturmaya çalışmıştır bu yüzden resimlerinin birçoğu için dolaylı yoldan başkaldırı olduğu hissedilmektedir.

Miro'nun "L'ampolla de vi" (Resim 10.) adlı eseri ise, farklı unsurların birleşiminden oluşmaktadır. Eserde, dağ, şarap şişesi, arı ve bıyıklı bir yılan göze çarpmaktadır. Miro için, tüm figürleri ve cisimleri birbirine bağlayan şey, şiirsel düzendir. Bununla birlikte tüm öğelerin uyumlu bir şekilde bir arada varoluşu, özgürlük ve bilinmezliği de göstermektedir. Tuvali bölen/kesen açısız şekiller de tanımlanamaz ve eşsiz düşsel imgeler bütünlüğünü anlatmaktadır. Bu esere, Miro'nun bilinçaltı natürmordu diyebiliriz.

Miro'ya ilham veren unsurlardan biri de çocuk resimleridir ve bilinçaltını keşfetmenin yolu, çocuk zihninin ürettiklerini incelemek olduğunu düşünmektedir.

Resim 11. Wassily Kandinsky, Kırmızı Küçük Rüya, 1925, Kağıt Üzerine Yağlı Boya, 35.5 x 41.2 cm

Kandinsky' nin "Kırmızı Küçük Rüya" (1925) adlı eserinde doğaçlamalardan yola çıkarak bir süre sonra soyutlama arayışına girmektedir. Kandinsky, cisimlerin hareketlerini geometrik şekillere ve çizgilere indirgeyerek resmeder. Resimlerindeki çizgiler, aynı zamanda renklerin resimsel biçimleridir. Ressam, çok güçlü bir imge ustasıdır denilebilmektedir.

Cisimleri, anlatmak istediği duygu ve düşünceleri zihninde yaratım süreçlerinden geçirerek, (bellek, bilinç, düşünme, algı, çağırışım, özdeşleyim) geometrik şekillere ve çizgilere dönüştürür yani soyutlamaktadır. Daha sonra şekiller ve renkler arasında ya da genel anlamıyla, biçimle içerik arasında eserlerinin her noktasında imgelem gücünü kullanarak bağlantı kurmaktadır.

1866 yılında Moskova'da doğan Kandinsky, erken yaşta sanatla iç içe bir yaşam sürmüştür. 19. Yüzyıl sonlarına doğru yaşamını sanata adanma kararı almaktadır. Bu karardan sonra bazı deneyimler ve düşünceler içerisinde.

Bu deneyim ve düşüncenin ilki, Empresyonist sergilerdir. Empresyonist sergilerden oldukça etkilenmektedir. İkincisi, Wogner'ın "Lohengrin" dramının Balşov'daki temsilidir. Kandinsky, bestecinin sunduğu renk ve sesleri kendi içinde içselleştirerek ilham almaktadır.

Üçüncüsü ise, atomun parçalara ayrılmasıdır. Bu olay, Kandinsky için gerçekliğin kesinliğini ve somutluğunu yitirmesi düşüncesine ulaştırmaktadır (Sezer, 2020, s. 186).

Bu deneyim ve düşüncelerden sonra sanatçı, 1909 yılından başlayarak eserlerinde figüratif çalışmaları azaltmıştır. Daha sonraki sanat yıllarında ise tamamensoyutlama ile ilgilenmiştir.

Kandinsky’ e göre, objenin nesnel biçimi resme zarar vermektedir.

Sanatçının, 1912 yılında yayınlanan “Sanatta Tinsellik Üzerine” adlı kitabı, modern sanata büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Ayrıca Kandinsky, “synesthesia” adı verilen bir özelliğe sahiptir. Yani sanatçının zihni, belli renkler ve şekiller belli sesleri çağrıştırırken, dinlediği müzik ise, zihninde farklı şekil ve renklere dönüşmektedir. Kısacası sanatçı, müziğin resmini yapmayı amaçlamaktadır.

Kandinsky, düşlerle ilişkilendirdiği “Kırmızıdaki Küçük Rüya” (Resim 11.) adlı resmini karısına hediye etmiştir. Kandinsky’ e göre, maneviyat somut maddi formlarda değil, yalnızca soyut imgelerde somutlaştırılabilir.

Resim 12. Henry Matisse, Düş, 1940, Tuval Üzerine Yağlıboya, 81x65cm

Avrupa’da yeni arayışların çıkması Matisse’nin resim algısını da etkilediği anlaşılmaktadır. Matisse, kendine özgün tarzını ve sanat üslubunu 1903’lü yıllarda kazanmıştır denilebilir. Matisse için, eserlerindeki en önemli unsur, renktir. Tüm Fovizm akımını benimseyenler gibi yoğun renklere ilgi duymaktadır.

Matisse, sanatının geneline bakıldığında doğu etkileri göze çarpmaktadır. Doğü etkileri daha çok 1906 – 1914 yılları arasında yoğun şekilde belirgindir. Bu dönem “Oryantal Dönem” olarak bilinmektedir.

Henry Matisse’in“Düş” (Resim 12.) adlı eserinde uyuyan kadın figürü, kolunu başına yaslamaktadır. Kullanılan şekiller resim düzlemini bölmektedir.

Eserde kullanılan kırmızı ve sarı tonları kendi içinde uyum sağlayarak esere canlılık ve renksel düzen katmaktadır.

Yorumlanmış olan bu ifade aslında doğanın yansımasının aksine bir iç uyumdur ve arayıştır. Hayatı yakalama girişimi gözlerin gördüklerinde bulunur ancak bu görüş her göz ve mana dünyasında değişir. Sanatçı Matisse içinde, az nesne ve yalnızca figürle bir anlatım alternatifisunmaktadır. (Koç, 2020, s. 958)

Sanatçının eserlerinde hissettirmek istediği şey; eserlerinde çabuklu/hızlılık görünümü vererek, yaşamın yoğunluğunu ifade etmektir. İçsel uyumu ve arayışı anlatan eser, düşsel imgeler ile gözün gördüğü gerçek dünya ve mana dünyası arasındabağlantı kurmayı amaçlamaktadır.

Resim13. Frida Kahlo, Düş veya Yatak, 1940, Tuval Üzerine Yağlıboya, 74x98.5 cm

Kahlo, oto portreleri ile bilinen Meksikalı ressamdır. Sanatçının geçirdiği rahatsızlıklar sebebi ile hayatının büyük bölümünü yatakta geçirmiştir. “Düş ve Yatak” (Resim 13.) adlı eserinde ise Kahlo’nun ölüm hissiyatını dile getirmiştir.

Kahlo, kendini kısıtlamaksızın, sanatını öz bilinçle ortaya koyan, birçok eleştirmen tarafından sürrealist olarak nitelendirilen önemli bir sanatçıdır. Sanatçının eserleri yaşamından kesitler sunmaktadır. Eserlerinde genellikle kadın, aşk, cinsellik, cinsiyetçilik üzerinedir. Eserleri çok başarılı olmasına rağmen tam olarak hak ettiği değeri maalesef ki görememiştir. O dönemin şartları ve toplum algısı Kahlo’yu kadınressam olmasından dolayı ikinci plana atmaktadır. Ne yazık ki öncelik ressam eşi Diego’ya verilmektedir. Bu sebeple de bazı eserlerinde cinsiyetçilik unsurunu işlediği anlaşılmaktadır.

Kahlo, Hayatını değiştiren trafik kazası, eserlerine adeta ilham kaynağı olmuş ve zorlu yaşamında gücü resimlerinden almış olduğunu belirtmektedir.

Sanatçı, eserinde görülen iskeleti, ölümün hatırlatıcısı olarak görmektedir. Ayrıca, iskelet figürleri Meksikalı sanatçıların eserlerinde sıklıkla görülmektedir. Sıklıkla görülmesinin sebebi ise, bu figürlere, Paskalyadan bir önceki gün olan kutsal cumartesi günü Meksika sokaklarında rastlanılmasıdır. Meksika’daki anlayışa göre, ölüm yas tutmak için değildir. Ölüm, yaşamın farklı bir türüne geçiş olarak düşünülür.

“Çinliler ise, iki ruhun varlığına inanırlar: Yaşamın sona ermesi ile yok olan maddi ruh ve ölüm anında vücuttan ayrılan ruh. Çinliler, manevi ruhu düşlerin kaynağı olarak kabul ederlerdi. Düş görecekları zaman, manevi ruh vücuttan ayrılır, ölümlerle iletişim kurar ve geri döner. Bu seyahatler ise düşü oluşturur” (Koç, 2020, s. 958, 959).

Bu bilgiyi araştırma ile bağdaştıracak olursak; Kahlo’nun kendi kültüründeki ölüm anlayışı, düş ve yaşam sorgulanırken, Çin kültüründeki iki ruha inanılması ve düşlerin oluşum anlayışı ilişkilendirilebilir.

Kahlo'nun eseri düş imgelerinin resim sanatında kullanımı açısından güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Resim 14. Kamil Teoman Südor, İsimsiz, 1985, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 92 x 116 cm

Südor'un "İsimsiz" (Resim 14.) adlı eserini incelediğimizde ilk olarak; düşsel mekân algısı dikkat çekmektedir. Resmin orta kısmında yer alan kapı, adeta düşsel dünyaya açılan farklı bir alemin betimlerine niteliktedir.

"Gizemli ve düşsel bir dil oluşturan Südor, içerik anlamında masalsi olana, dünya ve evren kavramına gönderme yapmaktadır. Rönesans geleneği içerisinde kurguladığı eserleri, renk dinamikleri ile fantastik ve düşsel bir ortam yaratmıştır" (Kahraman, 2015, s. 123).

Kompozisyonda kullanılan perspektif; izleyiciye, sanki gökyüzünden aşağıya bakıyor algısı oluşturur. Eser, renk kullanımı açısından, sade ama bir o kadar da etkilidir. Kompozisyonu ortadan bölen ışık, alt ve üst bölümdeki karanlık hissi esere derinlik ve etkileyicilik katmaktadır.

Südor, düşsel mekân kurgusu, kullandığı düşsel imgeler, etkileyici kompozisyon ve renk kullanımı ile resim sanatı çerçevesinde düş imgelerinin kullanımına yönelik iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Resim 15. Salvador Dali, Uyanmadan Bir Saniye Önce Bir Arının Narın Etrafında Uçmasının Neden Olduğu Rüya, 1944, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 51 x 41cm

Düş imgelerini eserlerinde kullanan birçok sanatçı büyük ölçüde sürrealizm akımını benimsemişlerdir. Düş ve sürrealizm arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bu çerçevede sürrealizm: Avrupa'da 1920'li yıllarda, bir bakıma Dadaizm akımının etkisi ile ortaya çıkmıştır. Tüm dünyaya hatta sanatın kendisine karşı çıkan Dadaizm, yerini daha oturaklı ve Dadaizm'in savunduğu şeyleri daha nesnel bir ifadeyle yaratıma dönüştüren Sürrealizme bırakmıştır. Sürrealizm akımına ilk adım atan isimlerden biri Fransız şair/yazar Andre Breton'dur. Breton, uluslararası bir kongrede, Kübizm, Fütürizm ve Dadaizm'in miladını doldurduğunu ifade etmiştir.

İlk sürrealist manifesto ise, 1924 yılında Andre Breton tarafından yayımlanmıştır (Antmen, 2009, s. 133).

Sürrealistlerin, bilinçaltına, düşlere (rüyalara), görülen gerçekliğin ötesine yönelik ilgileri ve arayışları bir bakıma toplumsal yapılanmanın ve değer yargılarının sınırlarını aşabilme isteğinden doğmaktadır.

Andre Breton manifestosunda; psikanalitik tedavide kullanılan sertbest çağrışım yöntemi olarak da bilinen ruhsal otomatizmi sanatçılara önermiştir. Ruhsal otomatizm Breton'a göre; düşüncenin önyargı, baskı, mantık, estetik gibi unsurlar olmadan özgürce aktarımıdır (Antmen, 2009, s.

136).

Sürrealistlerin düşlere yönelik ilgilerinin görselliğe dönüşmesi, Psikanalizin babası Freud'un ilgi görmesini de beraberinde getirmiştir.

Sürrealistler, zıtlıklar içerisindeki anlamsızlıklara anlam yükleyerek düşsel imgeleri zihnin baskıcı tutumundan kopararak, görsel bir şölen oluşturmuşlardır.

Gerçeküstücülük. Düşüncenin gerçek işleyişini sözel olarak ya da yazı aracılığıyla ifade etme amacı güden, katıksız, psikik otomatizm. Mantığın kontrolü ve ahlaki yargılar estetiğinin yokluğunda dikte edilen düşünce. Gerçeküstücülük, şimdiye kadar görmezden gelinmiş belli çağrışım biçimlerinin üstün gerçekliğini, düş kurmanın mutlak gücünü ve düşüncenin önyargısız işleyişini temel alır. (Smith, 2004, s.135)

Freud'un psikanaliz çalışmalarından ilham alan gerçeküstücüler, bilinçaltı gibi muhteşem bir dünyayı, çalışmalarının yönlendirilmesinde kullanmışlardır. Freud'un rüya yorumları ve bununla bilinçaltına ulaşabilmesi, gerçeküstücülerin çalışmalarının aslında bilimsel bir dayanak bulabilmesidir ve bu onlar açısından oldukça heyecan verici bir deneyimdir.

Düşler, gerçeküstücülere sonsuz bir özgürlük alanı sağlamış ve sanatçıları yönlendirmiştir. Gerçeküstücüler kimi zaman düşlerini yönlendirmeye çalışır ve kimi zaman da düş etkisindeymiş izlenimi veren çalışmalar üretir. (Öcal, 2011, s. 27)

Sürrealist ressam, “Uyanmadan Bir Saniye Önce Bir Arının Narın Etrafında Uçmasının Neden Olduğu Rüya” (Resim 15.) adlı eserinde düş betimlemesi sunmaktadır. Ressamın eşinin gördüğü bir düştten etkilenmiş ve eşinin düşünden uyanmak üzere iken resmetmiştir. Eserde eşi Gala uyuklar halde görülmektedir. Arkaplanda ise, Gala'nın gördüğü düşü anlatan balık, nar, kaplanlar ve tüfekten oluşan nesneler görünür. Düştten uyanma anının şafak vakti olduğunu betimlercesine, ay hala yarım aydınlık olarak betimlenir.

Resim 16. Burhan Uygur, Göçmen Kuşlara Ağıt Yakan Sabah Martıları, 1992, Tuval Üzerine YağlıBoya, 96x126cm

Duygusal ve ruhsal değişimleri önemseyen Burhan Uygur, renk kullanımları ile ruhsal denge ve dengesizliği anlatan tonlarla birlikte kendi tarzını yansıtmaktadır. Uygur'un “Göçmen Kuşlara Ağıt Yakan Sabah Martıları” (Resim 16.) adlı eserinde beyaz tonları hemen göze çarpmaktadır. Açık koyu dengesi çok iyi bir biçimde yansıtılmıştır. Kontrast renklerin etkisine önem veren ressam, figür ve mekân ilişkisi içerisinde, leke etkisini kullanmaktadır.

Araştırmalara göre; düşlerini nadir olarak renkli gören kişilerin, gördükleri renk yorumlamalarından yola çıkarak esere bakarsak eğer, sanatçı kırmızı rengi kullanmasıyla ruhsal çöküntüyü, kırmızının içerisinde beyazı kullanması ile de saflık ve arınma isteğini anlatmak istediğini yorumlayabiliriz.

Lekeler ve renkler birbirleri ile orantılı bir biçimde bütünleşir. Düş imgeleri; figür, mekân, renk ve lekelerle soyutlanmıştır.

Resim 17. Komet (Gürkan Coşkun), İsimsiz, 1992, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 97 x 129 cm

Gerçek ismi Gürkan Coşkun olan fakat Komet olarak bilinen ressam, eserlerinde şiir ve düşlerle yarattığı kendi dünyasını betimlemektedir. Komet'in yaşamı boyunca kurduğu düşlerle oluşturduğu eserler arasında bu eseri, yalnızlığı ve tekliği anlatmaktadır diyebiliriz. Komet, "İsimsiz" (Resim 17.) adlı eserinde sanki kendisinin kurduğu düş evrenine yol almaktadır.

Eserde, karanlık bir mekânda ağaca benzer nesneler bulunur ve ağaç imgelerinin her birinin gölgesi düşmektedir. Resmin tam ortasına yerleştirilmiş insan silueti görmekteyiz ve resmin üçte birini bölen beyaz şerit ise ufuk çizgisini anlatır niteliktedir. Eserde kullanılan renkleri, düşlerde görülen renk yorumlamalarıyla ilişkilendirecek olursak; mavi asabi hali, siyah ise ölümü ve intikamı temsil etmektedir. Ressam kendi yalnızlığını, ruhsal asabiyetini mavi ile kendi kendisi ile yüzleşmesini, kendinden intikam alma isteğini ya da ölüm korkusunu siyah renk ile imgelemiştir yorumunu yapabiliriz.

Gerçekte var olmayan, düş dünyasının ürünü olan fantastik mekân kullanımı ressamın olmazsa olmazlarından. Komet'in sanat anlayışı, düşleri ve hayata dair gözlemleri ile birlikte imgeleme gücünün gizemini kullanarak sanat tarihimiz içerisinde önemli isimlerden biri olarak yerini almaktadır.

Resim 18. Alaattin Aksoy, Bellek, 1998, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50 x 50 cm

Aksoy'un "Bellek" (Resim 18.) adlı eserinde, bulutlar üzerinde figürler göze çarpmaktadır. En belirgin olan figürün elinde kırmızı renkte kumaşa benzer bir nesne bulunur. Diğer figür ise arka planda sadece yüzü görünmektedir. Kullanılan figürlerin vücut oranları, olması gerekenden farklı olması ile dikkat çekmektedir. Resmin alt kısmında ise, izleyiciye bakan bir göz belirir ve kullanılan kırmızı leke ile de sanatçı kendine özgü imgeler oluşturmuştur. Sanatçının düş imleri ile dolu bu eseri kişiden kişiye farklı şekilde yorumlanabilmektedir.

Aksoy, sürrealist sanat anlayışını şu sözlerle anlatır:

Bugünü yaşarken sanki binlerce yıllık insan varlığını sırtında taşıyan bir "Düş Yolcusu" gibiyim. Çocukluğumdan beri gerçek hep bu yolculuk serüveninin içerisinde yaşad. Belki debu nedenle iletişim yoğunluğunun günümüzdeki gibi bu kadar yoğun olmadığı zamansızlık dönemini özleyorum. Resimlerimdeki insan çoğu zaman bu kaçışı yaşıyor. Bu nedenle, zaman onlar için gerekli değil. Onlar varoluşun içerisinde yaşıyorlar (Kılıç, 2005, s.161).

Alaattin Aksoy, düşsel ve fantastik kurgular içinde gerçek zaman ve mekândansoyutlanmış insan ve insanlığı ilgilendiren olguları içeren yaşamla ilgili yorumlamalar yapmaktadır. Aksoy, mekân ve insan öğelerini kendi düşsel ortamında gerçeküstü bir tavırla yorumlamıştır, bunun yanında kendine özgü ironik tavrı esere renk katmıştır.

Resim 19. Erol Deneç, Müziyenin Vizyonu, 1999, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 130 x 130 cm

Deneç'in "Müzisyenin Vizyonu" (Resim 19.) adlı eseri, fantastik ve düşsel öğeler belli bir kompozisyon içerisinde, imgelerin yoğun bir şekilde kullanılması ile oluşturulmuştur.

Deneç, fantastik realist tarzın ilk Türk temsilcilerindendir. Eserlerinde yer alan mitolojik biçimler fantastik görüntüleri ile soyut düzenlemede simgelerle bütünleşmektedir. İmge dünyası oldukça zengin olan Deneç, düşleri anlatan pastel tonlar ve huzur verem bir ortam yaratmayı amaçlamaktadır. (Kahraman, 2015, s. 109)

Eseri tam anlamı ile yorumlamak ve görünen imgelerin ne olduğunu tanımlamak oldukça zordur. Esere bakan herkes kendi zihinsel algısına göre farklı anlamlar çıkarabilmektedir. Genel olarak, esere bakıldığında; eserin en üst bölümünde, elini uzatmış, yere doğru eğilmiş dev olarak ifade edebileceğimiz bir figür ve figüre bitişik şaha kalkmış at görmekteyiz. At ve dev figürlerini sanki bir güç yukarı doğru itmiş gibi bir biçim kullanılmıştır. Resmin alt köşesinde ise, yukarı doğru iten güce bakan insan figürü yer alır. Mitolojik öğeler ile bütünleşmiş düşsel ve fantastik esere yeşil renk hakimdir. Arka planda, yukarı kısma doğru yükselen ateşe benzer imgelemeler yapılmıştır.

Eser, düşsel mekân, zengin imgeleme olgusu, kullanılan renkler ve bütünleştirici kompozisyon ile düş imgelerinin resim sanatına yansımaları adına güzelbir örnek oluşturmaktadır.

Resim 20. Muzaffer Akyol, Mavi Kutsal Ağaca Saygı, 2004, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 100x70cm

Gizemli, şiirsel bir dil bakımından oldukça zengin bir üsluba sahip olan Muzaffer Akyol, eserlerinde düşsel ve gerçek olanı harmanlamaktadır. Eserlerinde sevgi, özlem, acı gibi insani duygulara yer vermektedir. Kendi üslubuyla, genellikle belirsiz bir mekânda, birçok rengi bir arada kullanımıyla bilinçaltını düşsel bir ifadelerle resmetmektedir.

Akyol, “Mavi Kutsal Ağaca Saygı” (Resim 20.) adlı eserinde ise, göklere ulaşan mavi çiçek ve gökyüzünde bulunan aşağıya doğru bakan, elinde çiçekler bulunan bir kız çocuğu göze çarpmaktadır. Kompozisyon düzeninde renk ve biçim açısından ilk dikkat çeken ve etkili olan mavi çiçektir. Eserde sanki yağmur yağıyor gibi bir algı oluşturulmuştur.

Resmin aşağı kısmında ve önemli ve küçük detayda ise belli belirsiz bir biçimde, dua eden yaşlı bir kadın bulunmaktadır. Eser izleyiciye göre farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir. Eserin renk kullanımı, genel düşsel yapısı ile oldukça uyumludur. Yumuşak tonlarda, açıktan koyuya giden renk düzeni ile esere gizemli bir hava katılmıştır.

Resim 21. Ertuğrul Ateş, Yaz, 2013, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 100 x 140 cm

Ateş’in “Yaz” (Resim 21.) adlı eserine genel olarak baktığımızda yıkık dökük bir köprü görmekteyiz. Resmin tam orta bölümünde ise, sarı renkte güneş algısı oluşturulmak istenmiştir. En üst kısımda çizgisel bir form göze çarpmaktadır. Resmin büyük bir bölümünü kaplayan ve ilgi çekici olan çizgisel form, kişiler tarafından farklı anlamlarla yorumlanabilir. Kullanılan bu imge ile sanatçı izleyicisine düşünme ve yorumlama fırsatı sunmaktadır.

“Kendisini belli bir sanat akımı içerisinde görmekten kaçınan, düşler âlemini resmeden Ateş’in eserleri kahve falını andırır niteliktedir. İnsanın içine bilinçaltına bakılarak oluşturulan eserlerde sanatçı resimle birebir ilişki kurmaktadır” (Kahraman,2015, s. 111).

Genellikle eserlerinde kullandığı mavi ve kahverengi tonları ile kusursuz dengeyi sağlamıştır. Gerçeküstü bir platform üzerinde düşsel bir etkiyle karanlık, bilinmezlik gibi duyguları içeren bu eseri mekân kurgusuyla da izleyiciye kozmik birdiyar havası vermektedir.

4.2. Resimlerimin Analizi

Genellikle, tuval üzerine yağlı boya tekniği ile yaptığım çalışmalarda kullanılan renk, doku, figür, nesneler bilinçli bir şekilde seçilmiştir. Çalışmalar, düşsel imgeler ile ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Araştırmadaki görsel çalışmalarda; düş kurmaya, düşsel imgelere ve düşsel renk/doku/estetik unsurlara değinilmiştir.

Çalışmalardaki ilham aldığım şey, yaşamımdaki olaylardan yola çıkarak, kendi düşlerim ve düş kurgusudur.

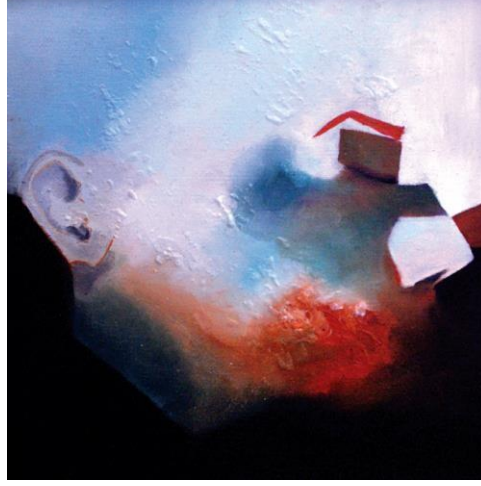
Ayrıca, (Resim 22-25) ‘da bir başka deneyim ve etkilendiğim şey ise; geçmiş yıllarda bir akıl hastanesinde tedavi gören ağır derece psikolojik hastalara moral ve terapi olması açısından resim öğretmeni olarak görev yapmam olmuştur.

Tedavi gören hastalar, her gün hastanenin içerisinde bulunan resim atölyesine gelerek düşlerini, isteklerini resim yolu ile anlatmaya çalışıyorlardı. Bazıları özlemleri, ebeveynleri, amaçları doğrultusunda düş kurarken bazıları ise, korkuları, hastalıkları, pişmanlıkları için düş kurmaktaydı. Bana esin kaynağı olan şey de tüm bu yaşadığım deneyimler, hastaların düşleri ve benim gözlemlerimdir.

Jung, düşü açıklarken şöyle der; “düşe farklı bir anlam ve işlev yükleyerek bastırılmış bir arzusun ifadesinden çok, kişinin o andaki psikolojik durumunun tasvirdir.” Bu açıklamadan yola çıkarak, resimlerimde bana esin kaynağı olan hastane hikayesi Jung’ın düşüncesiyle örtüşmektedir.

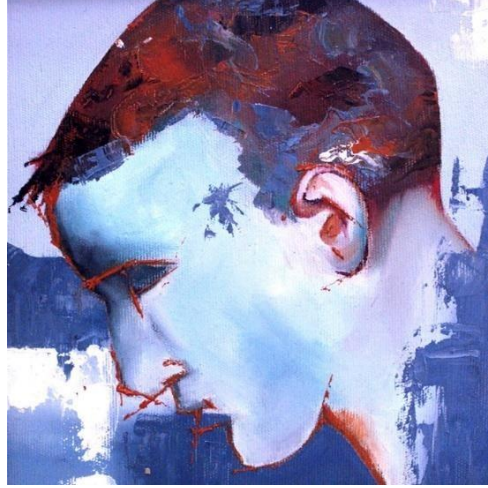
(Resim 26-33)’de ise, farklı unsurlardan ilham alınmış ve düş imgeleri

kullanılarak çalışmalar oluşturulmuştur.

Resim 22. İsimsiz, 2018, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x50cm

(Resim 22). Resmin bütününe baktığımızda gözleri kapalı, profil açısı formuyla oluşturulmuş portre görmekteyiz. Portre içeriğinde dikkat çeken form ise, keskin hatlarla oluşturulmuş, kapalı biçimdeki gözdür. Keskin hatlarla oluşturulmuş göz formu bir eve benzetilmek istenmiştir ve fiğürün zihninde kurduğu düşün gerçeğe yansıması bu şekilde aktarılmak istenmiştir. Çalışmada siyah zemin üzerine çeşitli dokular ve mavi-turuncu kontrastlığı da düşsel imgeleri destekler niteliktedir.

Resim 23. Tuval Üzerine Yağlı Boya, 2018, 50x50 cm

(Resim 23) Aynı esin kaynağı ile oluşturulan çalışmada kullanılan renk kullanımı ve dokular aracılığıyla düş imgelerine yer verilmek istenmiştir.

Resim (22, 23). Hastanede psikolojik hastalara terapi olması adına

resim öğretmeni olarak çalıştığım dönemde genç yaşlarda ağır şizofren teşhisi ile tedavi gören bir hastanın resim atölyesine gelerek, eve gitme düşü ve arzusu bana esin kaynağı olmuştur.

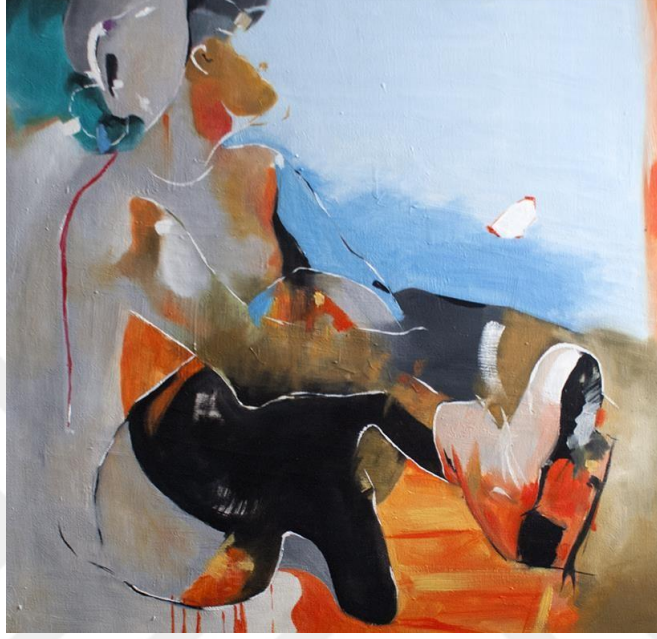
Resim 24. İsimsiz, 2018, Kâğıt Üzerine Toz Pastel, 25x35cm

(Resim 24). Bu çalışmada ise, hastanede alkol tedavisi gören bir hastanın resim atölyesine gelerek kendi düşlerini anlatan resminin bende bıraktığı izleridir. Hasta ağıralkol tedavisi görmekteydi ve düşlediği şey ise, alkolü bırakma isteği ve kendine hâkim olma çabasıydı. Bende bu deneyimden esinlenerek yaptığım portre çalışmasında, bir gözü ve ağzı olmayan figür ile kendine hâkim olma düşünüy imgelemek istedim. Kullanılan renkler düşselliği ve kişinin karakterini yansıtmaktadır.

Resim 25. İsimsiz, 2018, Kâğıt Üzerine Toz Pastel, 25 x35 cm

(Resim 25). Çalışmada yer alan birden fazla yüz olması düşsel karmaşıklığı, belirsizliği, kişilik arayışını, ruhsal bozukluğu vurgulamak için oluşturulmuştur. Hastane deneyiminden yola çıkarak genel anlamda hastaların gerçek durumunu ve içlerinde düşledikleri bir diğer kişiliklerinin bulunduğu gözleminden faydalanılmıştır.

Resim 26. İsimli, 2017, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 60 x 60 cm

(Resim 26). Çalışmada yere oturan bir kadın figürü görülmektedir. Kadın figürünün düşünceli ve uzaklara bakan bir pozisyonda olduğu göze çarpmaktadır. Kullanılan renkler ve renklerin kullanım şekli saydamlığı, şeffaflığı betimlerken bir yandan da kompozisyon bütünlüğünü sağlamaktadır. Eserin arka planla bütünleşmiş olması, figürün arka plan içinde çıkmışçasına bir görüntü oluşturmaktadır.

Düşsel imgelerin renkler ile de betimlenebildiğini anlatan eserde, kadın figürü üzerindeki renk geçişleri, tonlamalar ve belirsizlik kadının yaşamındaki olayların izlerini, vücudundaki kalıntıları, zihnindeki duyguların ve düşüncelerin vücuduna renkimeleri ile yansımasını anlatır.

Resim 27. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x50 cm

(Resim 27). Çalışmada bir kadın figürü görmekteyiz. Kadın figürünün göz kısmı, düşselliği betimlemek için bir şerit formu ile kapatılmıştır. Kullanılan çizgi, renk, doku gibi resimler unsurlarla düşsel imgeler vurgulanmak istenmiştir. Yan tarafta görülen belli belirsiz formlara sahip ev formu ise kurulan düşün bir parçasını anlatan nesne görevini görmektedir.

Resim 28. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x70 cm

(Resim 28). Çalışmada gözleri kapatılmış yukarıya doğru bakan bir kadın figürü görmekteyiz. Figürün yüzünü kaplamış balık figürü, yan tarafta yaprak ve kuşlar, kullanılan renkler ve dokular çalışmanın düşselliğini, kurulan düşün içeriğini ve düş imgelerini anlatmaktadır. Ayrıca kullanılan çizgiler, sanki düşlerin figürün zihninde uçuşan birer imge olgusu olduğunu anlatır niteliktedir. Çalışmanın genelindedoğa unsuru ile düşsellik anlatılmak istenmiştir.

Resim 29. İsimli, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 60x90 cm

(Resim 27-29). Çalışmaların geneline baktığımızda benzer kompozisyonlarla oluşturulduklarını görmekteyiz. Kendi yaşantım, düşlerim ve düş kurgusunun anlatılmak istendiği çalışmalarda beni temsil eden kadın figürü bulunmaktadır. Figürlerin gözleri kapalı ve zihinlerindeki kurdukları düşler resim yüzeyine renkler, çizgiler, nesneler, dokular gibi resimsel unsurlar aracılığıyla imgelenmektedir. İmge oluşturmanın ilk adımı duyulardan geçmektedir. Çalışmalarda figürlerin gözlerinin kapalı olması görme duyusunu harekete geçirmekte ve imge oluşumu resimsel unsurlarla anlatılmak istenmektedir.

(Resim 29)' da ise, kadın figürünün göz kısmında bir düş kurgusu anlatılmıştır. Evler, arı, yol, kuşlar, çizgi formları düş kurgusunun birer imgesidir. Kullanılan renkler de düşselliği destekleyecek nitelikte seçilmiştir.

Resim 30. Düş Hırsızı, 2022, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 60x90 cm

(Resim 30). Gerçekte olmayan insan dışı bedene sahip bir figür kullanılmıştır. Uyku sırasında gördüğüm bir düştən esinlenerek yaptığım daha sonra da bilinçli bir şekilde eklemelerle düzenlediğim esere düş hırsızı ismini vermemin sebebi ise, gerçekte olmayan fiziksel görünümü, dikkat çeken ipten oluşan elleri ile ürkütücü biretke bırakmasıdır. Çalışmanın arka planındaki renk geçişlerine ve dokuya baktığımızda, iç karartıcı ve huzursuz edici niteliktedir. Havada uçuşan kargalar ise, ürkütücülüğü arttırarak kötülüğü temsil etmektedir.

Betimlemesi yapılan düş çalışmasını Farabi'nin görüşlerine göre açıklayacak olursak, Farabi; düşleri insan psikolojisine dayandırarak açıklamaktadır ve düşleme yetisine ve uykuda düş görme olgusuna “muhayyile kuvvet” adını verir. Muhayyile kuvvet, tasarlayabilme ve hayal kurma anlamına gelmektedir. Muhayyile kuvvet uykuda aktifleşir ve düş görme eylemi başlar. Bu bilgiden yola çıkarak düşte görülen bu betimleme, muhayyile kuvvetin aktifleşmesi sonucu oluşmaktadır denebilmektedir.

Resim 31. İsimsiz, 2019, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50x50 cm

(Resim 31). Çalışmada uzaklara doğru, miskin bir ifade ile bakan figür görmekteyiz. Figürün kaşına konan kuş formu ve alt tarafta yer alan uçan kuş formu yer almaktadır. Figür üzerinde beyaz renk hakimdir. Beyaz renk ruhsal açıdan ve düşselliği betimlemek açısından çalışmayı desteklemektedir. Tek tarafa doğru koyulaşan renk ise, kompozisyon dengesini sağlamaktadır.

Resim 32. İsimsiz, 2022, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 25x35 cm

(Resim 32). Çalışmada yüzünün tek tarafı belirgin olan figür görmektedir. Çalışmada iki farklı teknik kullanılmıştır. Figürünün yüzünün belirgin olduğu tarafta suluboya tekniği hakimdir. Gerçek dünya, yaşanan gerçeklikler anlatılmak istenmiştir. Yüzün belirgin olmayan diğer kısmında ise yağlı boya tekniği kullanılmıştır ve renk ve doku kullanımı ile düşsellik vurgulanmak istenmiştir.

Resim 33. İsimless, 2022, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 25x35 cm

(Resim 33). Çalışma siyah beyaz tonları ile yarı portre yarı doğa resmi biçiminde oluşturulmuştur. Portrenin yüz kısmından itibaren doğa unsurları yer almaktadır. Figürün zihninde oluşturduğu düş kurgusu bu şekilde anlatılmak istenmiştir. Üst kısımda yer alan ağaç ve renk tonlamaları ile düş imgeleri düşsel dünyayı, alt kısımda yer alan portre ise gerçek dünyayı temsil etmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırmanın bulgularına ve yorumlarına bağlı olarak sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

"Düş İmgelerinin Resim Sanatına Yansıması" adlı çalışmada düş ve imge kavramları ele alınarak, düş imgelerini eserlerinde kullanan önde gelen sanatçıların eserleri yorumlanmıştır.

Araştırmanın yazılı metnini ve görsel dilini oluştururken sanatın önemini vurgulamak, konunun anlaşılmasını sağlamak ve konu bütünlüğünün sağlanması için birçok düşünür, fikir insanı, sanatçıların düşünce ve eserlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada varılan genel sonuçlarla birlikte araştırmanın problemleri çerçevesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Doğu ve batı düşüncesinde düş kavramı ile ilgili literatür taraması ve araştırmalar incelendiğinde, doğu kültüründe düş ile ilgili anlayışın daha çok dini temelli olduğu, batı kültüründe ise daha çok bilimsel ve psikoloji alanıyla ilişkilendirildiği sonucuna varılmıştır.
2. İmge kavramı ile ilgili literatür taraması ve araştırmalar incelendiğinde, imgenin sanatçıları için olmazsa olmaz bir zihinsel süreç olduğu ayrıca, gerçeklik ve zihinde tasarlanan düşsellik arasında önemli rol oynadığını ifade etmek mümkündür. İmge kullanımı sayesinde düşlenin şeyler, özgün bir şekilde tuvale aktarılır sonucuna ulaşılmıştır.
3. Yaratıcılık ve yaratma süreci ile ilgili literatür taraması ve araştırmalar incelendiğinde, sanatsal ifadenin temelini oluşturan kavramlardır. Eser bütünlüğü sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

4. Düş imgelerinin resim sanatı içerisindeki kullanımı ile ilgili literatür ve araştırmalar incelendiğinde ise, düş imgeleri, sanat eserlerini oldukça zengin, estetik değeri yüksek, ilgi çekici ve anlamlı kılar.
5. Düş imgelerinin, ilgi çekici, merak uyandıran bir konu olmasından dolayı sanatçılara, öğrencilere, araştırmacılara ve konu ile ilgilenenlere ilham vermesi ve sanatçıların yaratıcı eserler üretmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.
6. Konu ile ilgili örneklerin ve yorumlamaların konuya ilgi duyanlar için katkı sağlayacağı ve farklı yollar açacağı düşünülmektedir.
7. Sanatçılar için büyük ilham kaynağı olan düş imgeleri resim sanatına büyük kazanç sağlamaktadır.
8. Herkesin hayatında olan düşler, sanat sayesinde sanatçıların yaratıcılıkları/yetenekleri, düşsel imgeler ile gerçekleşebilecek birer olgu fikrine varılmaktadır.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre gelecekte yapılacak düş imgelerinin resimsanatına yansımalarına yönelik öneriler aşağıda verilmiştir:

1. Düş imgelerinin resim sanatına yansımaları konusu ile ilgili ülkemizdeki sanatçılar tarafından gerçekleştirilecek araştırmalar ve eserleryaygınlaştırılabilir.
2. Sanatçılar, düş imgelerini, mitoloji, din, felsefe, psikoloji, müzik gibi disiplinlerle bütünleştirerek yaratıcı sanat eserleri oluşturabilirler.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, B. (2014). Rüyanın mahiyeti ve yorumlanması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 710-196.
- Adler, A. (1973). *İnsan Tabiatını Tanıma*. (Çev: Ayda Yörükkan). Ankara: Tur Yayınları.
- Adler, A. (2003). *Yaşamın Anlam ve Amacı*. (Çev: Kâmuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Ahmadi, A. (2017). *Kâbus resimleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Alparlan, U.G. (2020). Aydınlanma bağlamında William Turner'ın yapıtlarında anlam. 3. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin E-Kitabı*: USBIK, Kayseri.
- Atalayer, F. (1994). Görsel sanatlarda estetik iletişim. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 124-131.
- Aydın, H. (2007). İslam felsefesinde rüya kuramı, işlevleri ve kimi sonuçları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 165- 177.
- Balseçen, H. (2010). Telekinezik atmosfer ve düş resimleri. *Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Baturçay, M. (2017). Francisco Goya'nın Kabus Resimleri Üzerine Bir İnceleme. *Yıldız Journal of Art And Desing*, 4 (2), 88-103.
- Bayav, D. (2009). Resim sanatında ve sanat eğitiminde imge. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 105-122.
- Baymur, F. (1972). *Genel Psikoloji* (16. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Boydaş, N. (3007). Sanat Eleştirisine Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Boztunalı, Z.S. ve Başbuğ, F. (2017). Paul Cezanne'ın sanatında doğa çözümlemeleri. *Sanat Eğitim Dergisi*, 2(5), 153.
- Curutiu Zoicaş, C.C. (2019). Artistic creativity and creative imagination orginal

- components in the contemporary performing arts. *Interferencesand New Approaches. Sciendo*, 98- 199, doi:10.2478/tco-2019-0006.
- Çolak, B. (2005). Resimde düş ve gerçek kurgusu. *Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- Deleuze, G. (2004). *Hareket-İmge*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Dönmez, N.I. (2014). Freud'un düş kuramları ve sürrealistler. *Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Draaisma, D. (2014). *Düş dokumacısı*, (Çev: T. Yalnız). İstanbul: Metis Bilim.
- Durmuş, A. (2011). *Resim neyi anlatır*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Edeer, Ş. (2005), Chagal'ın resimlerinde yapıt-izlek ilişkisi. *Anadolu Sanat, Anadolu Üniversitesi Akademik Arşivi*, 16(22).
- Edgü, F., (2013), *Biçimler, Renkler, Sözcükler*, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- Esmer, H. (2009). Akıl ve saçmalığın sınırlarında bir muamma: Goya'nın baskı resimleri. *Gazi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (2). 81-101.
- Evginer, N. (2010). Psikolojik ve dini bir fenomen olarak rüya. Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- Freud, S. (2001). *Düşlerin Yorumu*. (Çev: Emre Kapkın). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (1990). *Rüyalar, masallar ve mitoslar*. (Çev: A. Arıtan, K. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Fromm, E. (1997). *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*. (Çev: Aydın Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Fromm, E. (1997). *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*. (Çev: Aydın Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Genç, A. ve Sipahioğlu, A. (1990). *Görsel algılama sanatta yaratıcı süreç*. İzmir: Sergi Yayınları.

- Gençaydın, Z. (2002). Kaygı ve yaratıcılık. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*, Sanat Yazıları, 9, ss:7-13.
- Gürleşen İlkyaz, F. (2005). *Düşsel mekânda peyzaj*. Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- Gürün, O. A. (1991). *Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hall, C. S. (1999). *Freudyan Psikolojiye Giriş* (Çev: Ersan Devrim). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe ansiklopedisi, kavramlar veakımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hartmann, E. (2008). The central image makes "big" dreams big: The central image as the emotional heart of the dream. *Dreaming, American Psychological*, 18 (1), 44-57.
- Heidegger, M. (2007). *Sanat eserinin kökeni*. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Işıldak, R. S. (2008). Yaratmada İlk Adım: İmge ve İmgelem. Necati Bey Eğitim Fakültesi, *Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2 (1), 64-69.
- Işıldak, R. S., (2008). Yaratımda ilk adım: İmge ve imgelem. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 64-69.
- İpek Ö. (2017). Gilles Deleuze Felsefesinde Düşüncenin İmge Hali ,*Erciyes İletişim Dergisi Akademia*, 5, (1), 282,294.İstanbul: Hayalperest Yayınevi
- Kahraman, Ö. (2015). Türk sanatında düş, bellek ve gerçeküstücülük. *Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Karabulut, N. ve Daşdemir, F. (2020). İmge, imgelem ve imgeleme kavramları bağlamında sanat eserinin oluşumu. *Ekev Akademi Dergisi*, 82, 231-243.
- Karaman, H., Özek, H. ve diğerleri, (2008). *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kayahan, M. Ö. (1989). *Siyasî rüyâlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaynar, A.İ., (2019). William Turner'ın 15

- eseri, OGGİTO. Keser, N. (2009). *Sanat sözlüğü*.
Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Koç, D. C. (2020). Bir rüya dalgası: Plastik sanatlarda rüya kaynaklı resimler. *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 943–962, doi: 10.7816/ulakbilge-08-51-07.
- Köktürk, M. (1997). Farabi’de Psikoloji. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,
2, 55- 72.
- KÖSE, A. (2000). *Freud ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Leppert, R. (2002). *Sanatta anlamın görüntüsü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- May, R. (2019). *Yaratma cesareti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Merter, M. (2008). *Dokuz Yüz Katlı İnsan* (5. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Olgun, C.K. (2017). İmgeleri Okumak: Etnografi ve Sanat. *Moment Dergi*, 4 (1).
- Özdemiroğlu Özmen, A. (2000). Kant felsefesi ışığında bir “Cezanne” yorumu. *Plastik Sanatlar Dergisi*, 46, 68-71.
- Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Palumbo, D. (1986). Eros in the Mind's Eye: Sexuality and the Fantastic in Art and Film. *Greenwood Press*. 40–42.
- Read, H.(2017). *Sanatın anlamı*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Sambur, B. (2005). *Bireyselleşme Yolu- Jung’un Psikoloji Teorisi*. Ankara: Elis Yayınları.
- Sartre, J.P. (2006). *İmgelem*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sayarar, D. (2019). Düş, bellek ve gerçeküstücü yorumların paralelinde rüyaya dair imgelerin seramik sanatında kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü*. İzmir.
- Schimmel, (2005). *Halifenin Rüyaları İslam’da Rüya ve Rüya Tabirleri*. (Çev: Tuba Erkmen). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Seçkin, A. (2002). Schrödinger’in kedisi, kâbus ve rüya eserlerinde Alev Alatlî’ya

- göre Türkiye`de toplumsal değişimin temeli. Yüksek Lisans Tezi. *Cumhuriyet Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.*
- Sezer, A. (2020). Kandinsky`nin Resimlerindeki Daire Formu Üzerine Bir Araştırma. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Resim Bölümü. Cilt: 14. S.186.
- Sington Ross, A.T.(2005), *Resim ve ressamlar*, Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları. Süzen, G. ve Sayın Yücel, H. (2021). Resim Sanatında İmge, İmgelem, Yaratıcılık ve Yaratma Süreci. *Fine Arts Dergisi*, 16 (2), 177-188.
- Thompson, J., (2014). Modern Resim Nasıl Okunur, modern ustaları anlamak,Türk Dil Kurumu, (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ünsal, E. (2006). Çağdaş Türk resminde gerçeküstücü tavır bağlamında düş ve fantezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü. İzmir.*
- Van Gogh, V. (2012). *Theo`ya mektuplar*. İstanbul: Yapı KrediYayınları.
- Van Gogh, V., (2017), *Theo`ya Mektuplar*, Kür Pınar (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi
- Yamanoğlu, S. (2008). Düş olgusunun resim eğitiminde kullanılmasının yaratıcılığın geliştirilmesindeki önemi. Yüksek Lisans Tezi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi. SosyalBilimler Enstitüsü. Van.*
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitelaraştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız İliden, S. (2020). Resim Sanatında Yaratım Unsuru Olarak İmge. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 101-116.
- Yücel, D. (2018). *Düşler Kabuslar ve Gelecek Masalları*. İstanbul: Can
- Yayınevi. Ziss, A. (2009). Estetik. (Çev: Y. Şahan), İstanbul: Hayalbaz Yayınları.

GÖRSEL KAYNAKLAR

<http://www.leblebitozu.com/joan-miro-eserleri-ve-hayati/>. Erişim Tarihi:
10.09.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnyevi_Zevkler_Bah%C3%A7esi. Erişim
Tarihi:10.09.2021.

<https://www.arkhesanat.com/van-goghun-bilinmeyen-yasam-oykusu/>EriřimTarihi:10.9.2021.

<https://artam.com/makaleler/sanatci/dusler-dunyasinin-gizil-ressami-komet/>.EriřimTarihi:15.9.2021.

<https://www.sanatabasla.com/2021/07/tepegoz-cyclops-redon/>. Erişim Tarihi:
10.09.2021.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Gizem SÜZEN ÖZDEMİR

Yabancı Dil: İngilizce

Lisans: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi Öğretmenliği Programı

Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Resim Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans

Çalıştığı Kurum / Kurumlar ve Yıl / Yıllar:

- GizArt Sanat Atölyesi, 2016-2017, Kurum Sahibi / Öğitmen
- Atayurt Koleji, 2018, Görsel Sanatlar Öğretmeni
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursu, ESMEK, 2019-2020, Görsel Sanatlar ve Fotoğraf Öğretmeni

Yayınları: Süzen, G. ve Sayın Yücel, H. (2021). Resim Sanatında İmge, İmgelem, Yaratıcılık ve Yaratma Süreci. FineArts Dergisi, 16 (2), 177-188.

Sanatsal Faaliyetler:

Kişisel Sergiler:

- 2016, “Tinsel Düzen”, Adım Sanat Galerisi, Eskişehir
- 2018, “Yüz Yüze”, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Eskişehir

Karma Sergiler:

- 2010 -Gazi Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi Mezuniyet Karma Sergisi - Devlet Güzel Sanatlar Galerisi Eskişehir
- 2014 -Çatı Sanat – Eskişehir -Karma Sergi
- 2016 -15x15 Penceresinden Anadolu Karma Sergisi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Sergi Salonu
- 2016 -Eskişehir Sanat Derneği / Genç Sanat Grubu / Birinci Karma Sergi, Osmangazi Üniversitesi Mermer Salon Sergi Salonu
- 2016, Eskişehir Sanat Derneği / Genç Sanat Grubu İkinci Karma Sergi, KÜSAD Sanat Galerisi Kütahya

- 2016 -Eskişehir Sanat Derneği,“Tolerans” Karma Sergisi
- 2019 – Eskişehir Sanat Derneği, Dünya Sanat Günü Sergisi, Turgut Özakman Sergi Salonu

